KUR'AN-I KERİME GÖRE

DUÂ

Yrd. Doç. Dr.
H. Mehmet Soysaldı

YENİ
UFUKLAR
NEŞRİYAT

KUR'AN-I KERİM'E GÖRE DUÂ

Yrd.Doç.Dr.H.Mehmet SOYSALDI

YENİ UFUKLAR NEŞRİYAT

Çatalçeşme Sk. Üretmen Han No. 29/107

Cağaloğlu/İSTANBUL

Tel: (0212) 513 15 25 Fax: (0212) 512 54 64

Dizgi: Yeni Ufuklar Neşriyat

Baskı, Cilt:
Bayrak Yayımcılık - Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Tel.: (0-212) 638 42 02 - 03 Fax: (0-212) 638 42 04
İstanbul, Mayıs 1996

İÇİNDEKİLER

II. BÖLÜM

KUR'AN-I KERİM'DE DUÂ KAVRAMI

III. BÖLÜM

KUR'AN-I KERİM'DEN DUÂLAR

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı geçen eser.
Bkz.	: Bakınız.
Çev.	: Çeviren.
D.İ.B.Y.	: Diyânet İşleri Başkanlığı Yayınları.
H.	: Hicrî.
Hz.	: Hazreti.
İst.	: İstanbul.
M.	: Milâdî.
Mad.	: Maddesi.
Ö.	: Ölümü.
S.	: Sayfa.
S.a.v.	: Sallallâhu aleyhi ve sellem.
Trc.	: Tercüme.
Trs.	: Tarihsiz.

TAKDİM

Yd. Doç. Dr. Mehmet Soysaldı ile münasebetimiz epey eskiye uzanır. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlâhiyat Fakültesinde iken Arapça öğretim görevliliği için yaptığımız sınavda, üstün başarısını gördüğüm bu genci, İlâhiyat Fakültesine kazandırmıştık. Sonra, bir yandan öğretim görevliliğini sürdürürken, bir yandan da işrâfımızda, Kur'ân Semantiği üzerinde doktorasını tamamladı. Şimdi Elazığ Fırat Üniversitesinde dekan yardımcısı olarak görevini sürdürmektedir. Yetiştirdiğimiz gençlerin doçent, profesör, milletvekili, hattâ bakan olduğunu görmek, biz hocalara mutluluk kaynağı oluyor.

Soysaldı'nın doktora çalışmasının ardından "Kur'ân-ı Kerîm'e Göre Du'â" adlı bu eserini de gözden geçirmekve gerekli bulduğum notları koymak da bize düştü. Eserin bilimsel bir çalışma ürünü olduğunu gördüğüm için "Yeni Ufuklar Neşriyat"ın yayınları arasında çıkmasını uygun buldum.

Eserin Arapça metinlerini yazmayı da ben üstlenmek zorunda kaldım. Çünkü daktilografların yazdıklarını monte ve tashih ile uğraşmaktansa bizzat yazmak, bana daha kolay geliyor.

Eseri gözden geçirirken yazarın, âyet meâllerini bizim meâlimizden aldığını ve Yeni Du'â Mecmuası adlı eserimizden de büyük ölçüde istifade ettiğini ve sağlam kaynaklara başvurduğunu gördüm.

Dikkatle okuyanlara yararlı, bilimsel bir çalışma olan bu eserde bizim de katkımız olmasından memnunluk duymaktayım

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Soysaldı'nın, ileride daha birçok esere imza atacağı ümidiyle yüce Allah'tan, Hak rızâsı için çalışan dürüst insanlara başarılar diliyorum.

29. 02. 1996

Prof. Dr. Süleyman ATEŞ

ÖNSÖZ

Bilindiği gibi insanın Yaratıcısıyla olan ilişkisi ibâdet vasıtasıyla olur. İbâdetin özü ise duâdır. Nitekim Peygamber Efendimiz; "Duâ ibâdetin özüdür"[1] buyurmaktadır. Halisâne Allah'a yalvarmak O'na güvenmek, muhakkak ki en ümitsiz anlarda bile insanı selâmete ve başarıya götürür. Hz. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz de; "Allah'a duâdan daha kıymetli bir şey yoktur"[2] hadisi ile duanın önemini belirtmiştir. Yanık gönüllerden yükselen yakarışlar derhal Allah'a kavuşur, rahmet olarak dönüp insanı mutluluğa gark eder. Allah bize bizden yakındır. Zira O, şöyle buyuruyor: "Kullarım, sana benden sorarlarsa söyle; ben onlara yakınım. Duâ edenin duâsına icabet ederim. Bana duâ etsin ve bana inansınlar ki selâmete ereler."[3]

Duâ hakkında Türkiye'de neşredilmiş eski ve yeni çok sayıda duâ, zikir, evrâd mecmuası ve kitapları vardır. Fakat bunların çoğu, ilmî bir değeri olmayan, kitap ve sahih sünnette de bulunmayan bazı duâları ihtiva eden kitaplardır. Bundan dolayı Yüce Kur'an'ın ışığında bu konunun tekrar incelenmesinin gerekli olduğu kanaatindeyiz.

İşte bu mütevâzî eserimizde Kur'an'a Göre Duâ Kavramını inceledik. Çalışmamız, üç bölümden meydana gelmektedir. Birinci bölümde, duânın sözlük ve terim anlamı, duânın fazileti, âdâbı ve kabul şartları, müstecap duâlar, duâsı kabul olmayanlar ve duânın faydaları üze-

---

1 Tirmizî, Sünen, Da'avât, 1

2 en-Nevevî, Muhyiddin, el-Ezkâr, Mısır, **1952, s. 345**

3 Bakara, 2/186.

inde durulmuştur.

İkinci bölümde ise duâ kavramının Kur'anda kullanıldığı manalar üzerinde durulmuş, duâ ve ibadet ilişkisi, duâ kader ve kaza ilişkisi açıklanmıştır. Ayrıca psikolojik açıdan duâ incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise Kur'an sure ve ayetlerindeki örnek duâ metinleri orjinali ve meâliyle birlikte verilip, bu duâların kimlere ait olduğu ve fazileti hakkında kısa bilgi verilmiştir. Çalışmamız sonuç kısmıyla noktalanmıştır.

Gayret bizden, tevfik ve hidâyet Allah'tandır.

Yrd.Doç.Dr.H.Mehmet SOYSALDI

Yrd.Doç.Dr. H. Mehmet SOYSALDI

1962 yılında Nevşehir'de doğdu. Nevşehir İmam-Hatip Lisesi'nden mezun olduktan sonra, 1981 yılında Medine-i Münevvere İslam Üniversitesi'nde yüksek öğrenime başladı. 1987 yılında yüksek öğrenimini tamamlayarak yurda döndü. 1989 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne Arapça öğretim görevlisi olarak atandı. 1990 yılında Erciyes Üniversitesi Tefsir-Hadis Anabilim Dalında yüksek lisans yaptı. 1994 yılında Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tefsir Anabilim Dalında doktora çalışmalarını tamamlayarak "Kur'an Semantiği Açısından İnançla İlgili Temel Kavramlar" adlı teziyle "Doktor" ünvanını aldı.

1995 yılında Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalına Öğretim Üyesi olarak atandı. Halen bu görevi sürdürmekte olan yazarın çeşitli dergilerde makaleleri yayınlanmıştır.

I. BÖLÜM

DUÂ KAVRAMI

DUÂ KAVRAMI

A- Duânın Sözlük Anlamı:

Duâ kelimesi Arapça'da mastar olarak "De-A-Ve" kökünden gelmekte ve genel olarak "çağırmak, dua etmek, birini bir şeye sevkeylemek, davet etmek, birini bir isimle isimlendirmek, ölünün arkasından ağlamak suretiyle ona ağıt yakmak ve birini bir başkasına nisbet etmek" anlamlarında kullanılmaktadır.

1- Duâ kelimesi çoğunlukla

"دعا الرجل دعوا و دعاء" şeklinde "birini çağırmak" anlamında kullanılmıştır. Araplar birini çağırdıkları zaman "Adamı çağırdım" demek için "دعوت الرجل" derler. Nitekim meşhur muallaka şâirlerinden Antera da şu beytinde duâyı bu anlamda kullanmıştır:

يَدْعُونَ عَنْتَرَ وَالرِّمَاحُ كَأَنَّهَا أَشْطَانُ بِئْرٍ فِي لِبَانِ الأَدْهَمِ

"Mızraklar siyah atın boynundaki dizginler gibi kendisine yöneldiği halde Antera'yı çağırıyorlar."

2- Duâ kelimesi, Türkçemizde de yaygın bir şekilde

---

1 Bkz., el-Cevherî, İsmail b. Hammad, es-Sıhah Tâcu'l-Luga ve Sıhahu'l-Arabiyye, Dâru'l-İlm, Beyrut 1979, I, 403; İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemâluddin Muhammed İbn Mükerrem, Lisânu'l-Arabi'l-Muhit, Beyrut trs. I, 986; Rağıb el-Isfehânı, Ebu'l-Kasım Hüseyin b. Muhammed, el-Müfredât fî Garîbi'l-Kur'ân, Mısır, 1970, s. 244.

görüldüğü gibi "yalvarmak, yakarmak ve duâ etmek " anlamında kullanılmaktadır. Bu maksatla kullanıldığında kelime "الدَّعْوَة" şeklinde " bir defa duâ etti " anlamına gelmektedir. Buradaki duâ müfrettir, çoğulu ise " ediyetün " şeklinde gelir.

Tabiatıyle duâ Allah'a yapılır. O nedenle duâ kavramı ile Allah arasında çok sıkı bir ilişki vardır. Duâ, kulu her durumda Allah'a yönelten en kısa yoldur. Allah'a duâ etmenin ise üç çeşit mânâsı vardır:

Birincisi, Allah'ı birlemek ve O'na; "يا الله لاإله إلا أنت ربَّنا لك الحمد" gibi sözlerle O'nu övmektir.

İkincisi, Allah'tan af ve mağfiret dilemektir. "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لنا" sözünde olduğu gibi.

Üçüncüsü de kişinin kendisi için dünya menfaati cinsinden birşey istemesidir.

" اللَّهُمَّ ارْزُقْنِي مَالاً وولدًا " sözünde olduğu gibi. Bütün bunlar duâ olarak isimlendirilmiştir. Dikkat edilecek olursa insan Allah'tan bir şeyler isterken daima " ya Allah, ya Rabbi ve ya Rahmân " sözlerini isteğinin başına getirir. Bundan dolayı da bu tür ifadeler duâ olarak isimlendirilmektedir[2].

3- Birini bir şeye sevk eylemek, teşvik etmek de duâ kelimesinin lügat manası içinde yer alır.

Araplar, bir kişi birini emire (başkana) sevk ettiği zaman "دعاه الأمير: Onu emire sevk etti " derler. Nitekim

---

[2]. İbn Manzûr, a.g.e., I, 986; ez-Zebîdî, Muhibbu'd-Din Ebî Fayz Seyyid Muhammed Murtaza el-Hüseynî el-Vasıtî, Tâcu'l-Arûs min Cevâhi-ri'l-Kâmus, Beyrut trs, X,126

"ed-Düâtü" kelimesi " bir dalâlet veya hidâyet biatına çağıran kavim" anlamında kullanılır. Müfredi ise " dâin " şeklindedir. Eğer bir adam insanları bir bid'ata veya dine çağırıyorsa " racülün dâiyetün " denilir. Müsbet manada müezzin de aynı durumdadır. Zira müezzin Allah'a çağırandır, Hz.Peygamber (S.A.V.) ise ümmeti Allah'ın birliğine ve O'na itaat etmeye çağıran en büyük dâî (da'vetçi) dir[1]. Araplar hayvan memesinde geri kalan sütü çağırması için bırakılan az miktardaki süte de " süt çağırıcısı " anlamında " dâiyetü'l-leben " derler[2].

4- Davet etmek, birini bir ziyafete, bir toplantıya, yada bir merasime çağırmak da duânın lügat manalarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Arap dilinde " ed-da'vetü " kelimesi " yemek ve içmeğe çağırmak " anlamına gelmektedir. el-Lihyânî, bunu sadece düğün yemeğine davet için olduğunu söylemiştir. İnsanları birlikte yemek yemeleri için davet ettiğinde " deavtü'n-nâs " " insanları davet ettim" dersin, demektedir.

5- Duâ kelimesinin bir başka manası da birini bir isimle isimlendirmektir. Birini söz gelimi zeyd ismiyle isimlendirmek gerektiği zaman " دعوته زيدا deavtühu zeyden " veya "دعوته بزيد deavtühu bizeydin: Ona Zeyd ismini verdim " denilir. Bu manada şâirin biri şöyle demiştir:

أَلا رُبَّ مَنْ تَدْعُو نَصِيحًا وَإِنْ تَغِبْ تَجِدْهُ بِغَيْبٍ غَيْرَ مُنْتَصِحِ الصَّدْرِ

" Çok kimseyi nasihatçı diye isimlendirirsin ama sen yanında olmadığın zaman onun nasihate meyilli ol-

[1]. İbn Manzûr, a.g.e., I,987.

[2]. ez-Zebîdî, a.g.e., X,127.

madığını bulursun."[3]

6- Ölüye ağlamak da duânın lügavî manası içinde yer alır. Mesela "دعا الميت" ifadesindeki " deâ " kelimesi bu anlamdadır. Ayrıca " et-teda'î: التدعي" kelimesi de " ölünün arkasından onun üzerine nağme yapmak, ağıt yakmak " anlamına gelmektedir[4].

7- Duâ kelimesinden türetilen " Di'vetü ", kelimesinin anlamına bakılacak olursa, duânın bir şeyi bir başkasına nisbet etme gibi bir manayı da ifade ettiği söylenebilir. Nitekim " di'vetü " kelimesi, nesep yönünden ittiham edilen bir çocuğu babasından başkasına nisbet etmek anlamına gelmektedir. Kelime bir hadiste bu manada şu şekilde kullanılmıştır:

"لا دعوة في الاسلام" İslâm'da, bir kişiyi bir başkasına nisbet etmek yoktur." Bu cahiliye döneminde yapılan bir şeydi sonradan İslam'da nehyedilmiştir[5].

B- Duânın Terim Anlamı:

Duâ kelimesinin lügat anlamlarını açıkladıktan sonra asıl onun terim olarak ne anlama geldiği üzerinde durmamız gerekmektedir.

---

[3]. İbn Manzûr, a.g.e., I,987.

[4]. ez-Zebîdî, a.g.e., X,128.

[5]. İbn Faris, Ebu'l-Hüseyin Ahmed, Mu'cemu Makayisi'l-Luga, Kahire 1266, II,279; ez-Zebîdî, a.g.e., X,127

Duâ, küçüğün büyükten, acizin güçlüden ihtiyaç ve arzusunu ciddi olarak istemesi ve rica etmesi demektir[1].

İzutsu ise duâyı, "kalbin Allah ile konuşmasıdır", diye tarif etmektedir[2].

Duâ, kulun, Allah'ın yüceliği karşısında aczini itiraf etmesi, sevgi ve tâzim duyguları içinde lütuf ve yardımını istemesi demektir. Duânın ana hedefi insanın Allah'a halini arzetmesi ve O'na niyazda bulunması olduğuna göre duâ, kul ile Allah arasında bir diyalog anlamı taşır. Bunun gerçekleşmesi için önce Allah insanı kendi varlığından haberdar etmiş, insan da varlığını benimsediği bu Yüce Kudret karşısında duyduğu saygı ve ümit hisleri sebebiyle kendisinden daha üstün olanla irtibat ihtiyacını duymuştur. Duâ böyle bir irtibat neticesinde insanın bir taraftan kendi ihtiyaç ve eksikliklerinin telafisini, diğer taraftan da daha mükemmele ulaşmasını hedefleyen bir diyalog vasıtasıdır. Bir başka deyişle duâ, sınırlı, sonlu ve âciz olan varlığın, sınırsız ve sonsuz kudret sahibi ile kurduğu bir köprüdür. Bu sebeple insan tarihin hiçbir döneminde duâdan uzak kalmamıştır[3].

Dikkatle düşünülürse din duygusunun ifade vasıtasının duâ olduğu görülür. Dini hayatın alâmeti duâdır.

---

[1]. Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, Eser Neşriyat, trs, III,2194.

[2]. İzutsu, Toshihiko, God and Man in the Koran Tokyo 1964, s.194.

[3]. Cilacı, Osman, "Duâ Mad.", İslam Ansiklopedisi, T.D.V., İstanbul 1994, IX,529.

Dindar olmak duâkâr olmak demektir[4]. Din duygusu nasıl tamamen rûhî bir hadise ise, duâ da din duygusu gibi rûhî bir hâdisedir. Kalbimizin Allah'a ihtiyacı duâ ile tezahür etmektedir. Duâ bir yardım isteme, bir sevgi ilâhisidir. Manasını bilmediğimiz kelimeleri kuru kuru söylemekten ibâret değildir[5].

C- Duânın Fazileti:

Kur'an-ı Kerim'de duânın faziletine ilişkin birçok ayet bulunmaktadır. Bunların bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

"وَاِذَا سَاَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَاِنِّي قَرِيبٌ اُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ اِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ (١٨٦): *Kullarım, sana benden sorar(lar)sa (söyle): Ben (onlara) yakınım. Duâ eden, bana duâ ettiği zaman onun duâsına karşılık veririm. O halde onlar da bana karşılık versin (benim çağrıma uysun)lar, bana inansınlar ki, doğru yolu bulmuş olalar*"[6].

"اُدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ (٥٥): *Rabb'inize yalvararak ve gizlice duâ edin. Çünkü O, haddi aşanları sevmez.*"[7]

"وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي اَسْتَجِبْ لَكُمْ اِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ (٦٠): *Rabb'iniz buyurdu ki: "Bana duâ edin,*

---

4. Muallim L.Lütfi, Din ve Duâ, İstanbul 1933, Asri Din Fikirleri Serisi, nr.4, s.3.

5. Carrel, Alexis, Vasiyetname, (Terc: M.Rahmi Balaban), İstanbul, trs, s.32.

6. Bakara,2/186.

7. A'râf,7/55.

duânızı kabul edeyim. Bana kulluk etmeğe tenezzül etmeyenler, aşağılık olarak cehenneme gireceklerdir."[1]

"قُلِ ادْعُوا اللّهَ اَوِ ادْعُوا الرَّحْمَنَ اَيّاً مَاتَدْعُوا فَلَهُ الاَسْمَاءُ الْحُسْنَى وَلاَ تَجْهَرْ بِصَلاَتِكَ وَلاَ تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلاً (١١٠) *: De ki: 'İster Allah diye çağırın, ister Rahman diye çağırın. Hangisiyle çağırırsanız en güzel isimler O'nundur."*[2]

Duânın fazileti hakkında birçok da hadis vârid olmuştur. O hadislerden bazılarını burada zikretmek istiyoruz. Resûlü Ekrem (s.a.v.) bu hadislerinden birinde şöyle buyurmuşlardır: "Duâ, mü'minin silahıdır, dinin direğidir, göklerin ve yerin nurudur."[3]

"من سرّه أن يستجيب الله له عند الشداد والكرب فليكثر الدعاء فى الرخاء*: Sıkıntılar ve tasalar anında duasının Allah tarafından kabul edilmesi kimi sevindirirse bolluk zamanında çok dua yapsın."*[4]

"ليس شيئ أكرم علي الله من الدعاء فى الرخاء"*: Genişlik zamanında duâ etmek kadar Allah'a hoş gelen bir şey yoktur."*[5]

"إنّ الله حَيِيٌّ كريمٌ يَسْتَحْيِي إذا رَفَعَ الرَّجُلُ إلَيْهِ أنْ يَرُدَّهُمَا صِفْراً خَائِبَتَيْنِ*: Allah çok hayalı ve cömerttir. Kulu dua ederek kendisine elini kaldırdığı zaman, O, ellerini boş çevirmekten*

---

1. Mü'min,40/60

2. İsrâ,17/110.

3. Zekiyyüddin Abdülazim b. Abdilkavî el-Münzirî, et-Terğib ve't-Terhîb, Beyrut 1968, II,479.

4. Tirmizî, Duâ,8.

5. Tirmizî, Da'avât,1; İbn Mâce, Duâ,1.

haya eder."[6]

Ebû Zerr-i Gıfârî (r.a.) yoluyla gelen bir kudsî hadiste Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

" Ey kullarım, ben kendi nefsime zulmü yasakladığım gibi size de yasakladım. Birbirinize zulmetmeyin. Ey kullarım, hepiniz yoldan sapmışsınız, ancak benim hidâyet ettiğim doğru yoldadır. Öyleyse benden hidâyet dileyin ki size hidâyet edeyim. Ey kullarım, hepiniz açsınız, yalnız benim doyurduğum toktur. Öyleyse benden yemek isteyin ki, sizi doyurayım. Ey kullarım, hepiniz çıplaksınız, yalnız benim giydirdiğim çıplak değildir. Öyleyse benden giyim isteyiniz ki sizi giydireyim. Ey kullarım siz gece gündüz hata yapıyorsunuz, ben ise bütün günahları bağışlıyorum. Öyleyse benden mağfiret dileyin ki sizi bağışlayım. Ey kullarım, siz bana zarar verecek bir şey bulamazsınız ki bana zarar verseniz. Ey kullarım, eğer sizin öncekileriniz, sonrakileriniz, insanlarınız ve cinleriniz sizden en muttakî olan bir kişinin kalbi (gibi takva) üzere olsaydı bu, benim mülküme hiçbir şey katmazdı. Ey kullarım sizin öncekileriniz, sonrakileriniz, insanlarınız ve cinleriniz sizden en kötü bir kişinin kalbi (gibi şer ve günah) üzre olsaydı bu da benim mülkümden hiçbir şey eksiltmezdi. Ey kullarım, eğer sizin öncekileriniz, sonrakileriniz, insanlarınız ve cinleriniz hep bir alanda durupta benden dilekte bulunsalardı ve ben de herkesin isteğini verseydim bu da benim servet ve nimetimden, ancak iğne denize sokulduğu zaman denizden ne kadar eksiltirse o kadar bir şey eksiltirdi (yani asla bir şey eksiltmezdi). Ey kullarım, işte amelleriniz, ben onları sizin için hesap ediyorum, sonra onların karşılığını size tastamam veriyorum. O halde kim bir hayır bulursa Yüce Allah'a hamdetsin, kim hayırdan başka bir şey bulursa

---

[6]. Tirmizî, Da'avât, 118; Ebî Dâvud, Salât,358.

kendinden başkasını ayıplamasın."[1]

Diğer bir kudsî hadiste de Yüce Allah;

"أنا عند ظَنِّ عبْدِي بي و أنا مَعَهُ إذا دَعاني : *Ben kulumun, benim hakkımdaki zannı üzereyim. Kulum beni çağırınca hemen yanındayım*"[2] buyuruyor.

Daha önce de zikrettiğimiz gibi Hz. Peygamber (s.a.v), Hz.Enes (r.a.)'dan rivayet edilen bir hadiste: "الدُّعاء مُخُّ العبادة: *duâ ibâdetin özüdür*"[3] buyurmaktadır. Duâ neden ibâdetin özüdür? Çünkü Cenâb-ı Hak;

"أدْعُوني أسْتَجِبْ لكُمْ: *Bana duâ edin, size icabet edeyim*"[4] diye buyurmaktadır. Duâ eden kimse, önce Allah'ın bu emrini yerine getirmiş olur. İkinci olarak da duâ eden, Allah'a inandığı için duâ etmektedir; Allah'tan başka her şeyden yüz çevirip işini yalnız Allah'tan beklemektedir. Yalnız O'na güvenmekte, mutlak kudretin O'na ait olduğuna inanmaktadır. Bu inanç ise tevhidin özüdür.

Duâ eden kul, Rabbine yaklaşmıştır. Ruhu, Allah ile çok yakın ilgi kurmuştur. Zaten ibâdetin aslı da Allah'a yaklaşmaktır. Yüce Allah, Yusuf suresinde Hz.Ya'kub'un, gönülden Allah'a bağlanışını, her şeyi O'na havâle edip O'ndan asla ümit kesmeyişini bize bir örnek olarak anlatmaktadır:

"قَالَ اِنَّمَا اَشْكُوا بَثِّي وَحُزْنِي اِلَى اللّٰهِ وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ"

---

1. Müslim, Bir, 55; Ahmed İbn Hanbel, el-Müsned, V,160.

2. Buhârî, Tevhid, 15, 35; Müslim, Tevbe, 1; Zikir, 2,19; Tirmizî, Züht, 51.

3. Tirmizî, Da'avât,1.

4. Mü'min, 40/60.

يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَأَخِيهِ وَلَا تَيْأَسُوا مِنْ رَوْحِ اللَّهِ اِنَّهُ لَا يَيْأَسُ مِنْ رَوْحِ اللَّهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ: (Hz.Ya'kub): *'Ben üzüntü ve tasamı yalnız Allah'a arz ederim ve Allah tarafından, sizin bilmediğiniz şeyleri bilirim, ey oğullarım, gidin, Yusuf'u ve kardeşini araştırın, Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin; zira kafir kavimden başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez!' dedi."*[5]

D- Duânın Adabı:

Her ibâdetin kendine göre bir âdâbı olduğu gibi duâ yaparken de dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır. Biz bunlara duânın âdâbı diyoruz. Bunlardan önemli olanları şöyle sıralayabiliriz:

1- Duâ yaparken abdestli bulunmak.

2- Kıbleye yönelerek duâ etmek, duâ ederken elleri ileri kaldırmak, fakat gözleri göğe dikmemek;

Hz. Enes (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre, Resûl-i Ekrem (s.a.v.) Efendimiz duâ ettiği zaman koltuk altı görülünceye kadar ellerini kaldırır ve duâda parmakları ile işaret etmezdi."[6]

Elleri semaya kaldırıp avuç içlerini açarak duâ ettikten sonra elleri yüze sürmelidir. Nitekim Hz. ômer (r.a.)'ın rivayetinde:" Resul-i Ekrem ellerini duâya kaldırdığı zaman

---

[5]. Yusuf, 12/86,87.

[6]. Buhârî, İstiska,21.

yüzüne sürmeden salıvermezdi", deniliyor[1].

Duâ ederken gözler semaya kaldırılmaz. Nitekim bir hadisinde Hz. Peygamber (s.a.v.):

"لينتهين أقوام عن رفعهم أبصارهم عند الدعاء فى الصلاة أو لتخطفن أبصارهم *Bir takım insanlar ya namazda duâ ederken gözlerini semâya dikmekten vaz geçerler, yahut gözleri kör olur!*[2] buyurmuştur.

3- Sesi fazla yükseltmeden, açıkla gizli arasında bir sesle duâ etmek. Nitekim, Yüce Allah;

"ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً انَّهُ لا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ (٥٥)" : *Rabb'inize yalvararak ve gizlice duâ edin, çünkü O, haddi aşanları sevmez.*"[3] buyurur.

Ebû Musa'l-Eş'arî diyor ki: Resûl-i Ekrem ile bir sefere çıkmıştık. Halk (yolda, bir ara) yüksek sesle tekbir getirmeye başladı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v):

"يا أيها الناس اربعوا علي أنفسكم فإنّكم لا تدعون أصمّ ولا غائبًا، إنّكم تدعون سميعا بصيرًا وهو معكم والّذي تدعونه أقرب إلي أحدكم من عنق راحلته.: *Ey insanlar! nefislerinize karşı merhametli olun. Zira sizler, sağır veya burada bulunmayan birisine seslenmiyorsunuz. Siz işiten gören ve sizinle beraber olanı çağırıyorsunuz. Sizin duâ ettiğiniz (Allah) her birinize, bineğinin boynundan daha yakındır*"[4] buyurmuştur.

---

[1]. Tirmizî, Da'avât,11.

[2]. Buhârî, Ezan, 92; Müslim, Salât,118; İbn Mâce, İkâme, 68.

[3]. A'râf, 7/55

[4]. Buhârî, Da'avât, 50,67; Cihâd,131; Kader,7; Meğazî, 38;Tevhid,9; Müslim,Zikir, 44; Tirmizî, Da'avât,3,59; Ebû Dâvud, Salât, 361.

Yüce Allah, duâsını gizlice yaptığı için Zekeriya (a.s.)'ı överek şöyle buyurdu:

"إِذْ نَادَى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا : *O, Rabbine gizlice niyaz ettiği zamán*"[5]

4- Duâya hemen muradını söyleyerek değil, Allah'ın adını anarak, besmele ve Allah'a hamd ederek başlamak, Peygamber Efendimiz (s.a.v.):

"سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَلِيِّ الأعْلَى الْوَهَّاب **Sübhane rabbiye'l-Aliyyi'l-A'la'l-Vehhāb**" diye duâya başlardı.

5- Allah'ın adını böylece andıktan sonra Peygamber'e salât ve selâm getirmek, daha sonra da dileği istemek gerekir.

6- Duâyı yine başlangıçta olduğu gibi Allah'a hamd ve Rasulüne salât ve selâmla bitirmek gerekir. Çünkü Allah, iki salavât-ı şerîfeyi kabul eder. Bunları kabul edince aradaki duâyı da bunlar yüzü hürmetine reddetmez.

7- Duâda yapmacık sözlerden sakınmak gerekir. Duâ ederken cümlelere vezin ve kâfiye aramamak, seci' yapmaya çalışmamak, yapmacığa asla kaçmamak gerekir. Zira duâ, yalvarma yeridir, orada yapmacığın işi yoktur.

Duâda tekellüf edip seci'li sözler konuşanları Allah sevmez. En doğrusu, Kur'an, Hz.Peygamber ve Sahabeden vârid olan duâlardan fazlaya kaçmamalıdır. Bir hadislerinde Hz. Peygamber (s.a.v):

"اياكم والسجع في الدعاء حسب أحدكم أن يقول اللّهُمّ إنّي أسألك الجنّة وما قرّب إليها من قولٌ وعَمل وأعُوذ بك من النار وما قرَّبَ إليْها من قول وعمل :*Duâda secî'den, yapmacık sözlerden kaçının. 'Allahım!*

---

5. Meryem, 19/3.

Senden cenneti ve beni cennete yaklaştıracak söz ve ameli diler; cehennem ve cehenneme yaklaştıracak söz ve işlerden sana sığınırım', demek kâfidir" [1] buyurmaktadır.

8- Huzû ve huşû içinde Allah'tan korkarak ve kabulünü umarak istediği şeyde ısrarla durmaktır. Zira Yüce Allah şöyle buyurur:

"إِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا خَاشِعِينَ (٩٠): *Onlar, hayır işlere koşarlar, umarak ve korkarak bize duâ ederlerdi ve bize derin saygı gösterirlerdi."*[2]

9- Can-ı gönülden duâ etmek ve duânın kabul edileceğine kesin olarak inanmak. Zira bu hususta Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmaktadır:

"ادْعوا الله وأنتم مُوقنون بالأجبة واعلموا أنَّ الله عزّ و جلّ لا يستجيب دعاء من قلب غافل: *Duâ ettiğiniz zaman, kabul olunacağına inanarak Allah'a duâ edin. Bilmiş olunuz ki, gafletle oyalanan kalbin duâsını Allah kabul etmez."*[3]

Nitekim Ebû Hureyre (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre Hz.Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"لا يقل أحدكم إذا دعا اللّهمّ اغفرْ لي إنْ شئتَ، اللّهمّ ارحمْني إنْ شئتَ، ليَعزم المسألة فإنّه لا مُكْرِهَ له: *Sizden biri duâ edince 'Ya Rabb dilersen beni affet! Ya Rabb dilersen bana rahmet et!' demesin. Bilakis, azimle (kesin bir üslupla) istesin, zira Allah'ı (şu veya bu işe) zorlayabilecek hiçbir kudret yok-*

---

1. Buhârî, Da'avât,19; **Ahmed İbn Hanbel, VI,** 217: Gazâlî, a.g.e., I,882.

2. Enbiyâ, 21/90.

3. Tirmizî, Da'avât, 66.

tur."[4]

Yine Ebû Hureyre (r.a.)'dan rivayet edildiğine göre, sevgili peygamberimiz (s.a.v.):

"يُسْتَجَابُ لأحدكم مالم يعجل فيقول: قد دعوت ربّي فلم يَسْتَجِبْ لي" : *Sizden biriniz;'ben Rabbime duâ ettim de duâmı kabul etmedi' deyip acele etmediği müddetçe, duası kabul edilir'*[5], buyurmaktadır.

10- Israr ile duâ etmek ve duâyı üç kere tekrarlamak. İbn Mes'ûd (r.a.) şöyle demiştir:

"Hz.Peygamber (s.a.v) duâ ettiği zaman üç kere tekrar ederdi, Allah'tan bir şey istediği zaman üç kere isterdi."[6]

11- Huzur-u kalb ile duâ etmek, duâ ederken Allah'tan başka her şeyi kalpten çıkarıp yalnız O'na güvenmek.

12- Kimin hakkını çiğnemiş, kime kötülük etmişse onlardan helallık almak, herkesin hakkını geri vermek, günahlara tevbe etmek, ibâdet ve taate yönelmek suretiyle kalbi temizlemeğe çalışmak.

13- Allah'a duâ etmekten asla bıkmamak, hem darlık hem de bolluk zamanında Allah'a daima duâda bulunmak gerekir.

Duânın kabul edilmesinde acele etmemekte duânın âdâbındandır. Duâ eden duâsında ısrar etmeli, devam etmelidir. Her halde er veya geç duâsı müstecab olur. Bir

---

4. Buhârî, Da'avât, 21; Tevhid, 31; Müslim, Zikir,7; Tirmizî, Da'avât,79; Ebî Davud, Salât, 358; İbnu Mâce, Duâ, 8.

5. Buhârî, Da'avât,22; Müslim, Zikr,92; Tirmizî, Da'avât, 145.

6. el-Münzirî, a.g.e., II,484.

de dünyada müstecab olmasa bile kul bunu yine kendi lehine bilip Allah'tan ümidini kesmemelidir.

"Allah, kıyamet günü mü'mini çağırır, huzurunda durdurur, der ki:

- Kulum, ben sana, bana duâ etmeni emretmiş ve duânı kabul edeceğime söz vermiştim. Bana duâ ediyor muydun?.

- Evet Ya Rabbi der.

- Ama ben senin her duâna cevap verdim. Falan falan gün başına gelen bir üzüntüyü kaldırmam için bana yalvarmıştın, ben de o üzüntüyü kaldırıp seni sevindirmemiş miydim?

- Evet Ya Rabbi.

- O duânı dünyada kabul ettim. Falan falan gün de yine başına gelen bir sıkıntıyı açmam için bana yalvarmıştın, fakat sıkıntının açıldığını görmemiştin?.

- Evet Ya Rabbi.

- İşte o duâna karşılık sana cennette şunu hazırladım. Falan falan günde bir dileğini yapmamı istemiştin yaptım.

- Evet Ya Rabbi.

- Onu da sana dünyada verdim. Falan falan günde bir muradını vermemi istemiştin, muradın yerine gelmemişti.

- Evet Ya Rabbi.

- İşte onun yerine de cennette sana şunu, şunu verdim. Allah'ın Rasulü şöyle devam eder:

" Hâsılı Allah mü'min kulunun yaptığı duâlardan hiç-

birini bırakmaz, hepsini sayar, ya bunları dünyada kul için yaptığını veya âhirete bıraktığını söyler. O makamda mü'min, keşke dünyada hiçbir duâsı yapılmayıp âhirete bırakılmış olsaydı, der."[1]

E- Duânın Kabulünün Şartları:

Duânın kabulü için şu üç şartın bulunması zaruridir.

1- İstenen şeyin kazaya muvafık olması, yani sünnetullaha uygun bulunması gerekir.

2- Duânın kabulü halinde, sonuç kişi hakkında hayırlı olmalıdır.

3- İstenilen şey muhal, yani gerçekleşmesi mümkün olmayan cinsten olmamalıdır.

Duânın kabulü için âdâbına ve şartlarına riâyet etmek lazımdır. Bu âdâp ve şartların hepsi de mevcut olduğu bir durumda, duânın kabul olunması gâlib ise de, kabul olunması yine meşiet-i ilâhiyyeye bağlıdır. Binaenaleyh Allah, dilerse kabul eder, dilemezse etmez. Fakat kul, duânın âdâbına riâyet ederek ısrarla duâya devam etmelidir. Cenab-ı Allah her duâya icâbet eder. Nitekim bu hususta Hz.Peygamber (s.a.v.):

"يُسْتَجاب لأحدكم مالم يعجل فيقول: قد دعوت ربّي فلم يُسْتَجب لي: *Acele edip, duâ ettim kabul edilmedi demedikçe birinizin duâsı kabul edilir."*[2] buyurmaktadır.

---

[1] el-Münzirî, a.g.e., II,479.

[2]. Buhârî, Da'avât.22; Müslim, Zikr.92; Tirmizî, Da'avât, 145.

Müslim ve Tirmizî'nin rivâyeti şöyledir:

"لايزال يستجاب للعبد مالم يدع باثم أو قطيعة رحم ما لم يستعجل. قيل: يارسول الله ما لاستعجال؟ قال: يقول قد دعوت وقد دعوت فلم أر يستجيب لي فيستحسر عند ذلك ويدع الدعاء *Bir günah veya akraba ile ilgiyi kesmeyi istemez ve acele de etmezse, kulun duâsı kabul edilir. Soruldu: Ya Rasulallah, acele etmek nedir? Buyurdu ki: "Duâ ettim, duâ ettim hiç kabul edildiğini görmedim deyip bıkmak ve duâyı terk etmektir."*[1]

Duânın kabul edilmesi için başta ihlâs, sonra helâl kazanmak ve helâl yemek gerekir. Peygamber (s.a.v.):

"الرجل يطيل السفر أشعث أغبر ثم يمدّ يديه إلي السماء يارب يارب و مطعمه حرام و مشربه حرام و ملبسه حرام وغذي بالحرام فأنّي يستجاب لذلك: *Adam (ibâdet, hac için) uzun yol tepip saçları dağınık, vücudu toz toprak içinde gelir: 'Ya Rabbi! Ya Rabbi!' diyerek ellerini göğe açar. Oysa yemesi haram, giymesi haramdır, haram ile beslenmiştir. Nasıl duâsı kabul edilsin?."*[2] buyurmuştur.

Allah, gaflet içinde bulunan bir gönülden duâyı kabul etmez. Duâ eden içtenlikle duâ etmeli, duâsı hemen kabul edilmedi diye duâdan vazgeçmemeli, Allah'tan umudu kesmeden dileğini Allah'a sunmalıdır. Dilediği şeyler meşrû' ve mübah şeyler olmalı, günaha, akraba ile ilgiyi kesmeğe ilişkin şeyler olmamalıdır[3].

Hz.Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

---

1. Müslim, Zikr, 92; Tirmizî, Da'avât,114.

2. Müslim, Zekat,65; Tirmizî, Tefsir Sure: 2; **İbn Hanbel, a.g.e.,** II,328.

3. Ateş, a.g.e., I,309.

"إنَّ اللهَ حَيِيٌّ كريمٌ يَسْتَحْيِي إذا رَفَعَ الرَّجُلُ إليْهِ أنْ يَرُدَّهُما صِفْراً خائِبَتَيْنِ": *Allah çok hayalı ve cömerttir. Kulu dua ederek kendisine elini kaldırdığı zaman, O, ellerini boş çevirmekten haya eder."*[4]

"ادْعوا الله وأنتم مُوقنون بالأجبة واعلموا أنَّ الله عزَّ و جلَّ لا يستجيب دعاء من قلب غافل": *Kabul edileceğine güvenerek Allah'a duâ ediniz ve biliniz ki Allah, gaflet içinde bulunan bir kalpten gelen duâyı kabul etmez."*[5]

Sehl İbn Abdillah et-Tüsterî, duânın yedi şartı olduğunu söylüyor: "Tadarrû', havf, recâ', müdâvemet, huşû', umum ve ekl-i helâl yani niyaz, korku, umut, süreklilik, saygı, duânın genel olması ve helâl yemek."[6]

Burada, duânın kabulü konusunda bir kıssa nakletmek istiyorum: Bir gün, mutasavvıf İbrahim İbn Ethem Basra sokaklarından geçerken, halktan bir topluluk etrafını sarıp sorarlar:

" Ya İbrahim, bunca zamandır duâ ederiz, Hak Teâlâ duamızı kabul etmez. Halbuki O, Kur'an-ı Kerim'inde: "Bana duâ ediniz, ben de size icâbet edeyim"[7] buyuruyor. Bunun sebebi nedir?

İbrahim İbn Ethem cevap verir: Ey Basralılar! Sizin kalbiniz on şey ile ölmüştür. Onun için duanız kabul olmaz.

1- Cenab-ı Allah'ı biliriz dersiniz, fakat emirlerini tutmazsınız.

---

4. Tirmizî, Da'avât, 105; İbn Mâce, Duâ, 13; Ebî Dâvûd, Vitr, 23.

5. Tirmizî, Da'avât, 66.

6. el-Kurtubî, a.g.e., II, 312; Ateş, a.g.e., I,310.

7. Mü'min, 40/60.

2- Kur'an-ı Kerim'i okursunuz, fakat onunla amel etmezsiniz.

3- Hz.Peygamber'i severiz dersiniz, fakat sünnetlerini terkedersiniz.

4- Şeytan düşmanımız dersiniz, fakat ondan korunmaz, üstelik onun yolundan gidersiniz.

5- Cennet'i isteriz dersiniz ancak cennet için hayırlı ameller işlemezsiniz.

6- Cehennemden korkarız dersiniz, ancak günahlara dalarak kendi elinizle kendinizi cehenneme atarsınız.

7- Ölüm haktır dersiniz, fakat ölüm için hazırlıkta bulunmazsınız.

8- Kardeşlerinizin ayıplarını sayar dökersiniz, ancak kendi ayıplarınızla meşgul olmazsınız.

9- Allah'ın verdiği çeşitli nimetlerden faydalanır, fakat şükretmezsiniz.

10- Ölmüşlerinizi götürür kabre gömersiniz, fakat onlardan ibret alıp nefislerinizi ıslaha çalışmazsınız.

İşte bu sebeplerden dolayıdır ki, duanız kabul olmaz, buyurmuştur."[1]

Duânın kabulünün en önemli şartlarından biri de duâ esnasında Allah'tan başka hiç bir şeye güvenmeyerek, tam olarak Hak Tealâ'ya yönelmektir. Nitekim Hz.Peygamber bu hususta şöyle buyurmaktadır:

"ما من مسلم يدعو بدعوة ليس فيها اثم ولا قطيعة رحم إلاّ أعطاه الله بها"

[1]. Mahmud Tevfik, Dürretü'l-Vaizîn, Dersaadet,1313, s.252; el-Kurtubî, a.g.e., II,312.

إحدى ثلاث: إمّا أن تعجل له دعوته و إمّا أن يدّخرها له في الآخرة و إمّا أن يصرف عنه من السوء مثلها. قالوا: إذا نكثر، قال الله أكثر: *Hiçbir müslüman yoktur ki bir günah ve yakınlarla ilgiyi kesme isteği olmayan bir duâ ile Allah'a niyaz etsin de, Allah ona şu üç şeyden birini vermesin: Ya isteğini yerine getirir; yahut onun isteğini âhireti için saklar; yahut da duânın dengi olan bir kötülüğü ondan uzaklaştırır. Dediler ki: O halde çok duâ edelim. Buyurdu ki; Allah da çok kabul eder."*[2]

F- Müstecâb Duâlar:

Bazı mü'minler vardır ki Allah onların yapmış olduğu duâları mutlaka kabul eder. İşte burada o kimselerden bahsedeceğiz.

Hz.Peygamber (s.a.v.) hadis-i şeriflerinde duâsı makbul olan kulları şöyle bildirmektedir:

"ثلاث لا تردّ دعوتهم: الإمام العادل، والسائم حين يفطر، و دعوة المظلوم: *Üç kişi vardır ki Allah onların duâlarını reddetmez:*

1- Adaletli devlet başkanının duâsı,

2- Orucunu açmakta olan oruçlunun duâsı,

3- Mazlumun duâsı."[3]

"ثلاث دعوات يستجاب لهنّ لا شكّ فيهنّ: دعوة المظلوم ودعوة

---

[2]. Müslim, Zıkr, 92; Ahmed İbn Hanbel, III,18.

[3] Tirmizî, Da'avât,128; Cennet, 2; İbn Mâce, Sıyâm, 48; Ahmed İbn Hanbel, IV,154.

المسافر ودعوة الوالد لولده : *Üç duâ vardır ki kabul olunacağında hiç üşphe yoktur:*

1- Mazlumun duâsı,

2- Yolcunun duâsı,

3- Babanın çocuğuna duâsı."[1]

"أربع دعوات لا تردّ: دعوة الحاجّ حتي يرجع، و دعوة الغازي حتي يصدر، ودعوة المريض حتي يبرأ، و دعوة الأخ لأخيه بظهر الغيب، و أسرع هؤلاء الدعوات إجابة دعوة الأخ لأخيه بظهر الغيب: *Dört duâ vardır ki reddolunmaz:*

1- Dönünceye kadar hacının duâsı,

2- Evine gelinceye kadar gazinin duâsı,

3- İyileşinceye kadar hastanın duâsı,

4- Bir de kardeşin kardeşine gıyabında ettiği duâ. Bunlardan en çok kabul olunan duâ, mü'minin mü'min kardeşine gıyabında ettiği duâdır."[2]

" İki duâ vardır ki, Allah ile bu iki duâ arasında hicab yoktur:

Biri mazlumun duâsı,

Diğeri ise kardeşin kardeşine gıyabında yaptığı duâ."[3]

Duâ yapmak için hususî bir zaman ayrılmıştır, bu

---

[1]. Tirmizî, Bir,7; İbn Mâce, Duâ,11; Ahmed İbn Hanbel, II,258,305

[2]. es-Suyûtî, Celâlüddin Abdurrahman b. Ebî Bekr, el-Câmiu's-Sağîr fî Ehâdîsi'l-Beşîri'n-Nezîr, Beyrut, trs, I,37.

[3]. es-Suyûtî, a.g.e., II,15.

zaman dışında duâ yapılmaz diye bir şey yoktur. Istenildiği zaman, istenilen yerde, istenilen şekilde duâ yapılabilir. Ancak bazı yer ve zamanlar vardır ki o yer ve zamanlarda yapılan duâlar daha çok kabul olunur. Sene içerisinde arefe günleri, aylardan Ramazan ayı, haftada cuma günü ve gecelerde seher vakti gibi zamanlarda duâyı daha fazla etmeli. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: "وَبِالأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ : *ve seher vakitlerinde onlar istiğfar ederler."*[4] buyurulmaktadır.

Bu hususta Hz.Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmaktadır:

"ينزلُ اللّه تعالي كلّ ليلة إلي سماء الدنيا حين يبقى ثلث الليل الأخير فيقول عزّ وجلّ: من يدعوني فأستجيب له ومن يسألني فأعطيه، ومن يستغفرني فأغفر له: *Gecenin üçte biri kaldığı zaman, Allah Teâla, dünya semasına tecelli ederek (oradan kullarına hitaben): Yok mu duâ eden duâsını kabul edeyim, yok mu isteyen, dileğini vereyim, yok mu istiğfar eden, onu mağfiret edeyim."*[5] buyurur.

"أقرب ما يكون العبد من ربّه فهو ساجد فأكثروا الدعآء" : *Kul Rabbine en ziyâde secdede iken yakın olur, öyle ise (secdede) duâyı çok yapın."*[6]

"إنّ أقرب مايكون الرّبّ عزّ وجلّ من العبد جوف الليل الآخر فإن استطعت أن تكون ممن يذكر الله عا وجلّ في تلك الساعة فكن.: *Rabbin kula en yakın olduğu zaman gece yarısıdır. Eğer sen de o saatte*

---

4. Zâriyat, 51/18.

5. Buhârî, Tevhid,35; Teheccüd,14; Da'avât,13; **Müslim,Salâtu'l-**Müsâfirîn,166;Tirmizî, Da'avât.80; Ebu Dâvud, Salât,311

6. Müslim, Salât,215; Ebî Dâvûd, Salât,152

Allah'ı zikredenlerden olabilirsen ol."[1]

"قيل: يارسول الله أيّ الدعاء أسمع؟ قال: جوف الليل الآخر ودبر الصلوات المكتوبات: *Hz.Peygamber (s.a.v.)'e soruldu: Ya Resulallah hangi duâ daha çok duyulur? Buyurdular ki: Gecenin sonunda yapılan dua ile farz namazların arkasından yapılan duâ."*[2]

"ساعتان تُفْتَحُ فيهما أبواب السماء و قلّ داع تُرَدّ عليه دعوته: حضرة النداء للصلاة والصف في سبيل الله *Dört yerde semanın kapıları açılır ve duâya icâbet olunur:*

1- Allah yolunda saf bağlanıldığı zaman,

2- Yağmur yağarken,

3- Namaz kılınırken,

4- Kâ'be görüldüğü zaman."

": İki vakit vardır ki, semanın kapıları açılır, dua edenlerden pek azının duası kabul edilmeyip geri çevrilir: Namaz için ezan okunma vakti, Allah yolunda (cihâd için) saf tutma zamanı."[3]

G- Duâsı Kabul Olmayanlar:

Duâsı müstecab olanların yanında bir de duâsı kabul olmayanlar vardır. Hz.Peygamber (s.a.v.) bu hususta şöyle buyurmaktadır:

---

1. Nesâi, Sünen, Mevâkit,35; Tatbîk,78.

2. Tirmizî, Da'avât,80.

3. Ebû Dâvûd, Cihâd,41; Mâlik İbn Enes, el-Muvatta, I,70.

"ثلاثة يدعون الله عز وجلّ فلا يستجاب لهم: رجل كانت تحته امرأة سيئة الخلق فلم يطلّقها، ورجل كان له على رجل مال فلم يشهد عليه و رجل آتي أسفيها ماله وقد قال الله تعالى: «ولَا تُؤتُوا السُّفَهَاءَ أموالَكُمْ...: *Üç kimse vardır ki duâ ederler de icâbet olunmazlar:*

1- Nikahı altında kötü ahlaklı bir kadın bulunup da onu boşamayan erkek,

2- Bir başkası üzerinde emânet mal bulunup da şâhitle onu tesbit etmeyen,

3- Malını sefih bir kimseye veren adam"[4] çünkü Allah Teâla " *Mallarınızı sefih (beyinsiz, kötü ahlaklı) kimselere vermeyin,"*[5] buyurmaktadır.

H- Duânın Faydaları:

Duânın gerek maddî, gerekse manevî hayatımız için birçok faydaları vardır. O nedenle biz buna paralel olarak duânın faydalarını biri maddî, diğeri de manevî olmak üzere iki kısımda incelemek istiyoruz:

a) Maddî faydadan kastettiğimiz, duânın organizmaya olan etkisidir. Uzvî bir hastalığın iyi olmasını arzulay-

---

[4]. es-Suyûtî, a.g.e., I,142. Bu rivâyet Peygamber sözüne benzemiyor. Kötü ahlâklı karısını boşamamak, duânın reddine değil, ona sabrından dolayı kişinin sevab almasına neden olabilir. Birine şahidsiz mal vermek ise kişinin malının kaybına neden olsa da duânın reddine sebep teşkil etmez. Hâkim'in çıkardığı bu rivâyeti Buhârhi ve Müslim çıkarmamışlar; diğerleri de bunu Peygamber'in Ebû Mûsâ'nın kendi sözü olarak rivâyet etmişlerdir. Zehebî de bu rivâyetin münkerliğine işaret etmiştir (Bkz. Feydu'l-Kadîr: 3/336). Süleyman Ateş.

[5]. Nisâ, 4/5.

an kimse eğer dua etme alışkanlığına sahipse, müsbet neticeler elde eder. Duânın sayılmayacak kadar çok faydaları arasında tıp, umumiyetle psiko-fizyolojik mahiyette olanlarını tesbit ederek, dünya efkâr-ı umumiyesine sunmaktadır.

Tıp da bugün ilaçla tedavinin yanında özellikle hastanın moralini yükseltmeye önem verilmektedir. Duâ ile çeşitli bedenî hastalıkların iyi olduğu konusunda bir çok olaylar anlatılır. Kendi kendine veya normal bir tedâvî ile iyi olabilen hastalıklar söz konusu olduğunda bunlardaki iyileşmenin gerçek sebebinin duâ olup olmadığı konusunda hüküm vermenin güç olduğunu belirten Carrel, şöyle demektedir:

" Sadece her türlü tedavinin imkansız veya başarısız olduğu hallerde duanın sonuçları kesin olarak tayin ve tesbit edilebilmektedir. Lourdes'un[1]sağlık bürosu, bu şifaların gerçekleştiğini ispat ederek ilme büyük hizmetlerde bulunmuştur. Duâ adeta infilâkî bir etkiye sahip olup, bu yolla kanser, böbrek iltihapları, ülser, deri, akciğer, kemik veya karınzarı veremi gibi hastalıkların süratle iyileştikleri görülmüştür. Hâdise, hemen tamamıyla aynı şekilde vuku bulmaktadır. Önce büyük bir ızdırap, daha sonra iyi olduğunu hissetmek... Bir kaç saniye, en fazla bir kaç saat içinde ârazlar (belirtiler) kaybolmakta ve anatomik yaralar kapanmaktadır. Mucize, normal iyileşme süresinin son derece kısalmasıyla tamayüz etmektedir. Gerek fizyolojistler, gerekse cerrahlar, tecrübeleri esnasında, şimdiye kadar tedavide böyle bir çabukluğa şahit olmamışlardır. Bu olayların meydana gelmesi için hastanın bizzat dua etmesine de gerek yoktur. Henüz konuşmasını bilmeyen

---

[1]. Lourdes: Fransa'da duâ ve telkin yoluyla tedavi yapılan mukaddes bir yer.

küçük çocuklar ve Allah'a inanmayanlar bile Lourdes de iyi olmuşlardır. Fakat onların yanında biri dua ediyordu. Başkası için yapılan duâ, bizzat yapılan duâdan daima daha çok verimlidir. Duânın tesirinin, onun şiddet ve kalitesine bağlı olduğu anlaşılmaktadır. Bugün Lourdes'de meydana gelen mucizeler, kırk elli sene önceki gibi sık görülmemektedir. Zira hastalar, eskiden burada hakim olan şefkatli ve derûnî havayı bulamıyorlar. Artık ziyaretçilerin çoğunu turistler teşkil etmekte ve duâlar da tesirsiz kalmaktadır."[2]

b) Mânevî faydalarına gelince, buna rûhî tesirler diyebiliriz. Gözle görülmeyen bu tesirler, müşâhedeler neticesi tesbit edilmiştir.

Duânın manevi tesirleri adeta gözle görülür, elle tutulur derecede hissedilmektedir.

"Ne kadar garip görülürse görülsün, bir hakikat olarak kabule mecburuz ki, her kim bir kapı çalsa, kapı ona açılır ve eğer isterse içeri alınır."[3]

İnsanın ümitvar olmasının ruh ve beden sağlığı açısından önemi büyüktür. Ümitsizlik insanı perişan eden bir duygudur. Duâ eden insan Rabb'inden daima ümitlidir. Hayra ve iyiliğe ait ümit ve dileklerinin gerçekleşeceğine inanır. Ümitsizliğe kapılıp, hâl ve istikbali karanlık görmez. Ruh sukûneti, güven ve huzur içinde yaşar. Hayata karşı iyimserliği artar, karamsar duygulardan uzak kalır[4].

---

[2]. Carrel, Alexis, Duâ, çev: M.Alper Yücetürk, İstanbul 1977, s.201-202.

[3]. Carrel, a.g.e., s.30.

[4]. Peker, Hüseyin, Din Psikolojisi, Sönmez Matbaa ve Yayınevi, Samsun 1993, s.74.

Bir bakıma duâ, ruh âlemindeki esrarlı sonsuzlukla bizim aramızda irtibatı sağlayan bir vasıtadır. Dua, insanı Allah'a yaklaştıran ve Allah'ın kalbe girmesine vesile olan bir haldir. O kadar ki, duâ etmek normal gelişmemiz için de zarurî görülmüştür.

Duâ insanı başarıya ulaştırır; rızkın genişlemesine, sağlığın artmasına, ömrün bereketlenmesine, Allah'ın yardımına kavuşmaya vesile olur. Duâ ile insan, Allah'a itaatini ispatlar[1].

Genişlik ve sağlığında duâ eden kişi, yoksulluk ve hastalığa düçar olduğunda duâsının faydasını görür[2].

Duâ, hayırları çağıran kötülükleri uzaklaştıran en iyi vasıtadır.

Yapılan dualar kabul edilsin veya edilmesin Allah katında muhafaza edilir. Kişi duâsının faydasını, ya bu dünyada, ya da âhirette mutlaka görür[3].

İnsanı belâdan koruyan, gelmiş ve gelecek musibetlere kalkan olan duâ, başa gelen sıkıntı ve belâların acı tesirlerini önleyen, hiç değilse şiddetini azaltan bir vasıtadır[4]. Nitekim Hz.Peygamber (s.a.v):

"إنّ الدّعاء ينفع مما نزل ومما لم ينزل فعليكم عباد الله بالدعاء: *Duâ, başınıza gelmiş ve gelecek olan musibetler için faydalıdır. Ey Allah'ın kulları! Allah'a duâ edin"* [5] buyurmaktadır.

---

[1]. Cilâcı, a.g.e., s.46.

[2]. Bkz., Tirmizî, Da'avât,1; İbn Mâce, Duâ,1.

[3]. Bkz., Ahmed İbn Hanbel, el-Müsned, III,18.

[4]. Ebu'l-A'lâ el-Mevdûdî, Tefhîmu'l-Kur'an, (Trc: Heyet), İhsan Yayınları, İstanbul, 1987,V,154; Cilâcı, a.g.e., s.47.

[5]. Tirmizî, Da'avât,102.

Düşmanların düzenini bozan, üzüntü ve elemleri gideren duâ, ruhumuzu kederlerden arındırır, gönlümüze sürur verir. Duâ aynı zamanda insana sabırlı olmayı ve beklemeyi öğretir[6].

Burada şunu özellikle belirtmek gerekir ki duânın etkileri, onun keyfiyeti ve devamıyla doğru orantılıdır. Duânın keyfiyeti denince, duâ eden kimsenin samimiliği ve imanı anlaşılır. Duânın devamlı olması da faydalıdır. Pek seyrek ve isteksiz veya mecburiyet karşısında yapılan duâlardan fayda beklenilmemelidir.

Duânın mânevî faydalarını şöyle özetleyebiliriz:

1- Ruhu tasfiye ve takviye eder.

2- Ruha emniyet ve huzur verir.

3- Mânen sarsılan ve ümidini kaybedenlere ümit bahşeder.

4- Ahlâkı yükseltir.

5- Şahsiyeti kuvvetlendirir.

6- Nefse güven sağlar[7].

Dua, insana keder ve ızdıraplara dayanma gücü verip, ümit aşılar. Böylece insanın felaketler karşısında dimdik ayakta durmasını sağlar[8].

---

6. Peker, a.g.e., s.74.

7. Topçu, Nurettin, Din Psikolojisi Notları, İstanbul, 1958, s.34.

8. Carrel, Vasiyetname, (Trc: M.Rahmi Balaban) İstanbul., trs, s.32.

II. BÖLÜM

KUR'AN-I KERİM'DE DUA KAVRAMI

A- Kur'an-ı Kerim'de Duâ Kavramı:

Duâ kelimesi çeşitli türevleriyle Kur'an-ı Kerim'de ikiyüze yakın yerde geçmektedir. Duâ kelimesinin geçtiği âyetleri teker teker incelediğimiz zaman, onun Kur'an'da dört anlamda kullanıldığını görmekteyiz. Bu anlamlar ise şunlardır:

1) Birini Çağırmak Anlamında Kullanılışı:

Duâ aşağıdaki ayetlerde bu anlamda kullanılmıştır:

"يَا اَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ اِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِهِ وَاَنَّهُ اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ : *Ey inananlar, sizi yaşatacak şeylere çağırdıkları zaman Allah'ın ve Resülünün çağrısına koşun..."*[1]

"وَاللّٰهُ يَدْعُوا اِلَى دَارِ السَّلَامِ وَيَهْدِي مَنْ يَشَآءُ اِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ: *Allah, esenlik evine çağırır ve dilediğini doğru yola iletir."*[2]

"لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ: *Gerçek duâ, ancak O'na yapılır (ancak O'na tapılmağa dâvet edilir). O'ndan başka çağırdıkları ise, kendilerinin hiçbir isteklerini karşılayamazlar..."*[3]

"وَيَا قَوْمِ مَالِي اَدْعُوكُمْ اِلَى النَّجَوةِ وَتَدْعُونَنِي اِلَى النَّارِ * تَدْعُونَنِي لِاَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَاُشْرِكَ بِهِ مَالَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَاَنَا اَدْعُوكُمْ اِلَى الْعَزِيزِ الْغَفَّارِ * لَاجَرَمَ اَنَّمَا تَدْعُونَنِي اِلَيْهِ لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا وَلَافِي الْاٰخِرَةِ وَاَنَّ مَرَدَّنَا اِلَى اللّٰهِ وَاَنَّ

---

[1]. Enfâl,8/24.

[2]. Yûnus,10/25.

[3]. Ra'd,13/14.

* الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ: *Ey kavmim, neden ben sizi kurtuluşa çağırdığım halde siz beni ateşe çağırıyorsunuz? Siz beni, Allah'ı inkâr etmeğe ve bilmediğim şeyleri O'na ortak koşmağa çağırıyorsunuz; bense sizi O aziz ve çok bağışlayana çağırıyorum. Sizin beni çağırdığınız şeye kesinlikle ne dünyada, ne de âhirette dâvet olamaz. Bizim dönüşümüz Allah'adır.(Davranışlarında) aşırı gidenler, işte onlar ateş halkıdır."*

Yukarıda zikrettiğimiz âyetlerde geçen duâ kelimeleri, "birini çağırmak" anlamında kullanılmıştır[1].

" لَا تَجْعَلُوا دُعَاءَ الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا: *Elçinin çağırmasını, aranızda herhangi birinizin diğerini çağırmasıyla bir tutmayın..."*[2]

Bu ayet için iki anlam mümkündür: Birincisi; "Peygamber'in çağırmasını, sizin birbirinizi çağırmanızla bir tutmayın. Onun çağırısına derhal gidiniz, buyruğunu tutunuz." İkincisi; "siz Peygamber'in duâsını, sizin birbirinize duânız gibi sanmayınız. Onun duâsı kabul edilir. Buyruğuna aykırı davranarak onun bedduâsına uğramaktan sakınınız." Bir görüşe göre de burada duâ, emir anlamındadır. "Peygamber'in emrini, kendinizden birinin emriyle bir tutmayın" demektir[3].

2) Duâ Etmek (Yalvarıp,yakarmak) Anlamında Kul-

---

[1]. Bkz., et-Taberî, Ebî Ca'fer Muhammed b.Cerir Câmiu'l-Beyân an Te'vîli'l-Kur'ân, Mısır, 1954, IX,213,214; XI,103; XII,128; XXIV,68.

[2]. Nûr,24/63.

[3]. Bkz., et-Taberî, a.g.e., XVIII,177; en-Nesefî, Ebu'l-Berekât Abdullah b.Ahmed b.Mahmûd, Tefsiru'n-Nesefî (Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl), Kahraman Yayınları, İstanbul, 1984, III,156; Ateş, Süleyman, Yüce Kur'an-ın Çağdaş Tefsiri, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1988, VI,215.

lanılışı:

"وَاِذَا سَاَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَاِنِّي قَرِيبٌ اُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ اِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ (١٨٦): (Ey Muhammed!), *kullarım sana benden sorar(lar)sa (söyle): Ben (onlara) yakınım. Duâ eden kimse, bana duâ ettiği zaman onun duâsına karşılık veririm. O halde onlar da bana karşılık versin (benim çağrıma uysun)lar, bana inansınlar ki doğru yolu bulmuş olalar."*[4]

Bu ayette Yüce Allah, kullarına yakın olduğunu, kendine duâ edenin duâsını duyup kabul edeceğini ve doğruya ulaşmaları için kendine inanıp güvenmelerini emrediyor. Bazı rivâyetlere göre Ashab'dan biri: "Rabbimiz bize yakın mıdır? Eğer yakınsa O'na içimizden yalvaralım, uzaksa bağıralım" diye sormuş, bunun üzerine bu ayet inmiştir[5].

Bu ayetin anlamını pekiştiren hadisler de vardır: Peygamber (S.A.V.): *"Asıl ibadet, duadır. Rabbiniz, 'bana duâ edin, dilediğinizi vereyim, dedi' buyurmuştur*[6] Başka bir hadiste de duâyı, ibadetin beyni saymaktadır[7]. Çünkü duâ, kulun bütün içtenliği ile Rabbine yönelmesi demektir ki asıl ibadet de budur.

Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de şu ayetlerde de duâ kelimesi bu mânâda kullanılmıştır:

" اُدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ: *Rabbinize yalvararak*

---

[4]. Bakara,2/186.

[5]. el-Kurtubî, Ebî Abdillah Muhammed b.Ahmed, el-Câmi' Li Ahkâi'l-Kur'ân, Beyrut 1985, II,308.

[6]. Tirmizî, Tefsir, Sûre:2,40; İbn Mâce,Duâ,1; İbn Hanbel, 4/267,271.276.

[7]. Tirmizî, Daavât,1.

ve gizlice duâ edin, çünkü O, haddi aşanları sevmez."[1]

"دَعْوَاهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلاَمٌ وَآخِرُدَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّه رَبِّ الْعَالَمِينَ: *Onların orada duâsı; 'Allah'ım, sen her türlü eksiklikten uzaksın!', birbirlerine sağlık dilekleri: (selâm), duâlarının sonu da: 'Alemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun!' sözleridir."*[2]

Bu ayet-i kerimedeki "دَعْوَاهم" kelimesi "onların duâları" anlamına gelmektedir[3].

"وإذا مس الإنسان الضر دعانا لجنبه أو قاعدا أو قائما فلما كشفنا عنه ضره مر كأن لم يدعنا إلى ضر مسه كذلك زين للمسرفين ما كانوا يعملون: *İnsana bir zarar dokundu mu hemen içtenlikle Rabbine yönelerek O'na duâ eder. Sonra (Allah) ona kendisinden bir nimet verdi mi, önceden O'na yalvarmakta olduğunu unutur da O'nun yolundan saptırmak için Allah'a eşler koşmaya başlar..."*[4]

"وَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا اِلَيْهِ ثُمَّ اِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ نَسِيَ مَاكَانَ يَدْعُوا اِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِه: *İnsana bir darlık dokunduğu zaman, yanı üzerine yatarken, otururken yahut ayakta (o sıkıntının giderilmesi için) bize duâ eder. Ama biz onun darlığını aç(ıp kaldır)ınca sanki kendisine dokunan bir darlıktan ötürü bize hiç yalvarmamış gibi hareket eder..."*[5]

" فلما أثقلت دعوا الله ربهما لئن آتيتنا صالحا لنكونن من الشاكرين:*...Nihayet*

---

1. A'râf,7/55.

2. Yûnus, 10/10

3. et-Taberî, a.g.e., XI,89.

4. Yunus: 10/12

5. Zümer: 39/8

(gebeliği) ağırlaşınca ikisi beraber Rableri Allah'a duâ ettiler: "Eğer bize iyi, güzel bir çocuk verirsen elbette şükredenlerden olacağız" (dediler.)"[6]

3) Bir Şeye Sevk Eylemek, Teşvik Etmek Anlamında Kullanılışı:

Şu ayetlerde duâ kelimesi bu anlamda kullanılmıştır[7]:

"وإن تدعوهم إلى الهدى لا يسمعوا وتراهم ينظرون إليك وهم لا يبصرون: *Onları doğru yola çağırmış olsanız işitmezler. Ve onların sana baktıklarını görürsün, oysa onlar görmezler."*[8]

"ومن أحسن قولا ممن دعا إلى الله وعمل صالحا وقال إنني من المسلمين:(İnsanları) *Allah'a çağıran, iyi iş yapan ve 'ben müslümanlardanım' diyenden daha güzel sözlü kim olabilir?"*[9]

"قال رب السجن أحب إلي مما يدعونني إليه وإلا تصرف عني كيدهن أصب إليهن وأكن من الجاهلين: (Yusuf)*: Rabbim, dedi bana göre zindan, bunların beni teüvik edip çağırdıkları şeyden iyidir. Eğer onların düzenini benden savmazsan onlara meylederim ve câhillerden olurum!."*[10]

"وداعيا إلى الله بإذنه وسراجا منيرا: *Ve izniyle, Allah'a davetçi (çağırıcı) ve aydınlatıcı bir lamba olarak (gönderdik)."*[11]

4) İbâdet Etmek Anlamında Kullanılışı:

---

6. A'râf, 7/189.

7. et-Taberî, a.g.e., IX,152; XI,103; XII,211; XXII,18; XXIV,68; XXIV,117.

8. A'râf, 7/198

9. Fussilet, 41/33.

10. Yusuf, 12/33.

11. Ahzâb, 33/46

"وقال ربكم ادعوني أستجب لكم إن الذين يستكبرون عن عبادتي سيدخلون جهنم داخرين: *Rabbiniz buyurdu ki: Bana duâ (ibâdet) edin, size icâbet edeyim. çünkü bana ibâdeti bırakıp büyüklük taslayanlar aşağılanarak cehenneme gireceklerdir."*[1]

Müfessirler bu ayetin tefsirinde iki ayrı izah tarzı olduğunu beyân etmişlerdir: Birincisi; Kur'an'ın birçok yerinde olduğu gibi, duânın ibadet manasında olması: Buna göre mânâ, "bana ibadet ve kulluk edin ki size sevap ve mükafat vereyim" demek olur[2]. İbn Abbas, Dahhak ve Mücâhid'den rivâyet edilen bu tefsire göre, sevap ve mükâfat verme işi, ibadet etme talebine ve durumuna bağlı kılınmış ve şart koşulmuştur. Bu surette şu ta'lil bu manaya uygun olur:

"إن الذين يستكبرون عن عبادتي: *Zira kibirlerinden bana ibadet etmek istemeyenler"*, "سيدخلون جهنم داخرين: *muhakkak yarın hakir olarak cehenneme gireceklerdir."* İkincisi: "ادعوني أستجب لكم" demek, benden isteyin size vereyim demektir ki Süddî'den rivâyet edilen ve ilk bakışta anlaşılan da budur. Fakat buna göre ibadet, duâ ile tefsir edilmesi lazımdır. Bunu böyle iki vecihli olarak ifade etmenin nüktesi, ibadetin duâ, duânın da ibadetin iliği mesabesinde olduğu gibi ibadet de duânın kabul edilme şartlarındandır[3].

"إن الذين تدعون من دون الله عباد أمثالكم فادعوهم فليستجيبوا لكم إن

---

[1]. Mü'min, 40/60.

[2]. Bkz.,Taberî, a.g.e., XXIV,78; Kurtubî,a.g.e, XV,327; es-Suyûtî, Celâluddin Abdurrahman b.Ebî Bekr, el-Mahallî, Celâluddin Muhammed b.Ahmed, Tefsiru'l-Celâleyn, Kahire,1966, II,210

[3] Elmalılı, a.g.e., VI,4176.

صادقين كنتم: *Allah'tan başka taptıklarınız sizler gibi kullardır, (Onların tanrı olduğu hakkındaki iddianızda) doğru iseniz, çağırın onlarıda size cevap versinler."*[4]

"والذين تدعون من دونه لا يستطيعون نصركم ولا أنفسهم ينصرون: *Allah'ın dışında taptıklarınız ne size yardıma güçleri yeter ne de kendilerine yardım edebilirler."*[5]

Yukarıdaki iki ayette geçen "تدعون" fiilleri "تعبدون: *ibadet ediyorsunuz"* anlamındadır[6].

Bu âyetlerde Yüce Allah müşriklerin, Allah'tan başka tanrı diye taptıkları şeylerin, kendileri gibi Allah'ın kulları, yaratıkları olduğunu açıklamaktadır. Ayrıca Allah'tan başka tapılan şeylerin, ne kendilerine ne de tapıcılarına yardım edemiyecekleri, doğru yola çağrılsalar bile sesi duyamıyacakları, bakar gibi göründükleri halde görmedikleri buyrulmaktadır. Bu delillerle, Allah'tan başka tapılan şeylerin asla tanrı olamıyacakları vurgulanmaktadır. Ayetler, Allah'tan başka bütün tapınılanları; insan, hayvan, cin, melek, taş ve sair şeyleri kapsamına almakla beraber ilk anda müşriklerin tanrı sandıkları şeylerin sembolü olarak yapılan heykelleri kastetmektedir. Onlar ruhânî varlıkların sembolü sandıkları bu tanrılara tapmakla Allah'a yaklaşacaklarını, bunların Allah ile kendileri arasında şefaatçi olacaklarını sanıyor, onun için bu varlıklara yalvarıyor; koku, yağ sürüyor; bunların önünde kurban kesip merasim yapıyor; böylece Allah indinde duâlarının kabul edileceğini sanıyorlardı. Yüce Allah, bu ayetlerle, bu batıl inanç sahiplerine, böyle şeylere yalvarmanın boş olduğunu, çünkü onların söz duy-

---

4. A'râf, 7/194.

5. A'râf, 7/197.

6. Bkz., et-Taberî, a.g.e., IX, 151, 152; en-Nesefî, a.g.e., II,91.

madıklarını, cevap da veremeyeceklerini bildirmektedir[1].

Ayrıca şu ayetlerde de duâ kelimesi ibadet anlamında kullanılmıştır[2]:

"يا أيها الناس ضرب مثل فاستمعوا له إن الذين تدعون من دون الله لن يخلقوا ذبابا ولو اجتمعوا له: *Ey insanlar, size bir temsil verildi, onu dinleyin: O Allah'tan başka taptıklarınız (var ya) onların hepsi bir araya toplansalar, bir sinek dahi yaratamazlar...*"[3]

"والذين لا يدعون مع الله إلها آخر: *Ve onlar ki Allah ile beraber başka tanrıya tapmazlar (ibadet etmezler)...*"Furkan, 25/68.

"قل ما يعبأ بكم ربي لولا دعاؤكم فقد كذبتم فسوف يكون لزاما: *De ki: 'Du'ânız (ibadetiniz) olmadıktan sonra Rabbim sizi ne yapsın? (size haber verdikleri mi) yalanladınız. Bu yüzden (azab) size sarılacaktır.*"Furkan, 25/768.

Netice olarak diyebiliriz ki; Du'â kavramı Kur'an-ı Kerim'de Allah'a yalvarma, istek ve ihtiyaçlarını arzederek O'nun lütfunu dileme, çağırma, seslenme, dâvet etme, ibâdet etme ve yardıma çağırma anlamlarında kullanılmıştır.

---

1. Ateş, a.g.e., III,431.

2. Bkz., et-Taberî., a.g.e., XVII,203; XIX,40, 55; ez-Zemahşerî, Ebu'l-Kasım Cârullah Mahmud b. Ömer, el-Keşüaf an Hakâikı'l-Tenzîl, Beyrut trs, III,103; Vecdî, Muhammed Ferid, el-Mushafu'l-Müfesser, Kahire 1977,s.478,479.

3. Hac, 22/73.

B- Du'â ve İbadet:

a) İbadetin Sözlük Anlamı:

Ubûdet, ubûdiyyet ve abdiyyet (köle olmak ve kulluk)[4] diye kullunılan ibadet kelimesinin lügat manası; itaat etmek, tevâzu göstermek, daha açık bir ifade ile kişinin bir kimseye isyan etmeksizin, ondan yüz çevirmeksizin, mukavemet de göstermeden itaat etmesi ve boyun eğmesidir. O kadar ki kendisine boyun eğilen kişi onu dilediği şekilde kullanır, hizmet ettirir. İşte bundan dolayı Araplar, yumuşak huylu, kolaylıkla güdülen yük devesi için "بعير مُعَبَّدٌ" gidişi gelişi kolay olan yol için de; "طريق مُعَبَّدٌ" tabirlerini kullanırlar. Bu etimolojik kökten, kelimenin yapısında mevcut olan kulluk, itaat, ilâh edinmek, tapınmak, hizmet, bağlamak, bağımlı kılmak ve yasak gibi mânâlar çıkmıştır[5].

b) İbadetin Terim Anlamı:

---

[4]. İbn Fâris, a.g.e., IV.205.206 (عبد) maddesinde şöyle diyor: "عبد" kelimesindeki (ع) ve (ب) sanki birbirine zıt iki sahih harf gibidir. Bu iki asıldan birincisi. yumuşaklık ve tevazuya, ikincisi de şiddet ve kabalığa delâlet eder.

[5]. Bkz., İbn Manzur, a.g.e., II.664-667.

Her din kendi mensuplarına ibâdeti emretmiştir. Dinlerin hepsinde ortak esas ibâdettir.

Peygamberler, ümmetlerine ibâdet etmelerini hem söylemiş, hem de bizzat yaparak nefislerinde tatbik ederek nasıl olacağını göstermişlerdir.

Beşeriyet tarihi tetkik edilince görülür ki, insan hangi devirde bulunursa bulunsun, mutlaka kendinden üstün bir kudrete ibâdet etme ihtiyacını duymuütur. Bu ihtiyaç ilâhî dinlerin mensuplarınca duyulduğu gibi, ilkel dinlere inananlarca da hissedilmiştir. Demek oluyor ki, ibâdet etme ihtiyacının duyulmadığı hiçbir insan kitlesi yoktur. İbâdet, künhü ve mahiyeti idrak olunamayan fakat varlığı sonsuz, kudret ve azameti her yerde sezilen, zahirî sebeplerin fevkjnde dilediği gibi tasarruf kudretine sahip olan Zât'a karşı gösterilen tevâzu, saygı, taat ve tazimin en yükseğidir[1].

İbâdet, iman-amel açısından düşünülürse, imanı takviye eden bir unsur durumundadır. İman mücerret inanma demektir. Bir bakıma amel olan ibâdet ise, inanılanın yapılmasıdır; böylece iman kuvvetlenecek, metin bir hal alacaktır. Tabii bunda, duyarak ve mahiyetini kavrayarak yapma büyük ölçüde rol oynar. Yoksa taklit çerçevesi hudutları dışına çıkmayan bir ibâdet, iman için takviye edici olamaz. şuurlu yapılan ibâdet ise kalp ve vicdan için teselli kaynağı olmak itibârıyla imanı kuvvetlendirir. İslâm'da ibâdetin ruhu, kalbin tamamıyle Allah'a dönmesi ve yalnız O'na bağlanmasıdır[2].

İslâm'da ibâdetin dereceleri vardır. En yükseği ise

---

[1]. Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun), Müslümanlıkta İbâdet Tarihi, İstanbul 1963, s.IX.

[2]. Tâhirü'l-Mevlevî, a.g.e., a.y.

Allah'a ancak Allah olduğu için; hâl-i hazırda ve istikbalde bir menfaat gözetme kasti bulunmaksızın büyük bir hürmet, ihlas ve inkıyât duyguları ile yapılanıdır[3].

c) Du'â ve İbâdet İlişkisi:

Du'â ve ibâdetin lügat ve terim anlamlarını kısaca açıkladıktan sonra şimdi sıra, Du'â ve ibâdet arasındaki ilişkinin incelenmesine gelmiştir.

Şüphesiz ki Du'â ve ibâdet birbirinden ayrılması imkânsız iki kavramdır. Hz.Peygamber Efendimiz; *"Du'â ibâdettir"*[4], *"Duâ ibâdetin özüdür"*[5] buyurmaktadır.

Mücerret manada düşünülürse Du'â, isteklerimizi Allah'a duyurmanın en mükemmel vasıtasıdır. Kul, Yaratanından dileklerini, dilinin döndüğü, aklının yattığı her türlü vesveseden uzak tuttuğu nisbette arzularına kavuşacağı inancını taşır. Böyle düşünüldüğü taktirde Du'â bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkar.

İbâdet ise bir vazifedir. Allah'ın kullarından istediği kulluk görevini, tayin edilmiş zamanlarda yerine getirmektir. Bu, isteğe bağlı değildir. Bunda bir nevi mecburiyet vardır. Allah'a karşı olan kulluk görevi ancak ibâdetlerle yerine getirilir.

---

3. Cilâcı, Osman. Psiko-Sosyal Açıdan İlâhî Dinlerde Duâlar, Arı Basımevi, Konya, 1982, s.27.

4. Tirmizî, Da'avât,1; İbn Mâce, Duâ,1; Ahmed İbn Hanbel, el-Müsned. IV,267 271,276.

5. Tirmizî, Da'avât, 12.

Her ilâhî dine göre tesbit edilmiş ibâdetler vardır ve her dinin mensubu, bu ibâdetleri yapmakla yükümlüdür.

Bir de bunun dışında, her dinde muayyen ibâdetlerle yetinmeyen züht ve takva sahibi seçkin kişiler vardır. Du'â normal bütün insanlar için Allah'tan dilekte bulunmaya bir vasıta olduğu halde, bu seçkin kişilerin zikir ve evrâd dediğimiz takva yolunun vasıtalarına sık sık müracaat ettikleri görülür. Zikir ve evrâd da başlı başına bir inceleme konusu olduğundan burada ona temas edilmemiştir.

C- Du'â, Kader ve Kaza Ilişkisi:

Kaza ve kader İslâm'da çok münakaşa edilmiş bir konudur. Anlaşılması güç olduğu için ortaya çeşitli görüş sahipleri çıkmıştır.

Kaza ve kader meselesi daha çok iman taalluk ettiği için üzerinde münakaşa yapılmaksızın olduğu gibi kabulü gerekir. Çünkü münakaşalar bazan üşphe doğurmakta ve inançların sarsılmasına yol açmaktadır. Onun içindir ki Peygamber (s.a.v.) kaza ve kader mevzuunda münakaşayı yasaklamıştır[1].

Biz burada, kaza ve kader mevzuunda yapılan münakaşaları nakledecek değiliz. Sadece kaza ve kader karşısında Du'ânın nasıl telakki edildiğine temas edeceğiz. Bunun için de, her iki terimi tanımlamakla söze başlıyacağız.

Kader, Allah'ın her şeyi, çok önceden, ezelde, Levh-i Mahfuz'da yazıp belirlemiş olmasıdır.

Kaza ise olacağı ezelde takdir edilmiş olanların, zamanı gelince, Allah'ın hükmüne göre yaratılıp gerçekleştirilmesidir[2].

Kısaca kader, Allah'ın ezelî hüküm ve takdiri, kaza da o takdir olunan şeylerin zamanı gelince vukuu bulması olduğuna göre, akla şu soruiar gelebilir:

---

[1]. Tirmizî, Kader, 33; Nasıf. Mansûr Ali, et-Tâc el-Câmi' li'l-Usûl fî Ehâdîsi'r-Resûl, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrut, trs,. IV,223.

[2]. Bkz.,Cerrahoğlu, İsmail, Kur'an-ı Kerim'den Öğütler, D.İ.B.Y, Ankara 1991, s.88; Soysaldı, Mehmet, Kur'an Semantiği Açısından İnançla İlgili Temel Kavramlar, (Doktora Tezi) Samsun 1994, s.190.

- Du'â ile kaderin, kazanın önüne geçilebilir mi?,

- Du'â ile kader ve kaza (yazgı, alınyazısı) değiştirilemezse Du'â etmenin yararı ne olabilir?,

- Du'â, kadere, kazaya, yani Allah'ın yazdığına rıza göstermeye aykırı değil midir?.

Fahreddin er-Râzî'nin belirttiğine göre bazı kişiler Du'ânın faydasız olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bunların iddiasına göre, Du'â ile talep edilen durumun vuku bulacağı Allah nezdinde biliniyorsa bunun için Du'â etmeye gerek yoktur, nasıl olsa vuku bulacaktır. Eğer vuku bulmayacağı Allah tarafından biliniyorsa bunun için Du'â etmek faydasızdır, çünkü vukuu imkansızdır. Allah'ın meydana geleceğini ezelde takdir ettiği şeyin vukuunu önlemek, takdir etmediğinin meydana gelmesini sağlamak mümkün değildir; şu halde Du'â takdiri değiştirmez. Allah nezdinde her şey mâlum olduğuna göre Du'â ile bir bakıma ihtiyaçlarımızı Allah'a hatırlatmak kulluğa yakışmaz. Nitekim dinî bakımdan en yüksek makamda olan kişiler (sıddîklar) bu makama takdire rızâ ile ulaşmışlardır. Ayrıca Du'â, nefsin muradını Allah'ın muradına tercih etmek anlamına geldiğinden edebe aykırıdır.

İslâm alimlerinin ekserisi bu iddialara karşı çıkmışlardır. Onlara göre kadere dayanarak Du'âyı reddetmek yerine Du'âyı da takdirin bir parçası saymak daha mâkuldür. Ezelde Du'âya bağlı olarak takdir edilmiş şeyler yine Du'â ile hâsıl olacaktır. Kaderin olaylara göre önceliği varsa Allah'ın da kaza ve kadere önceliği vardır. Bunun aksini düşünmek, Allah'ı da kaza ve kadere mahkûm farzetmek sonucuna götürür. Ayrıca Du'âdan maksat, Allah'ın bilmediği bir şeyi O'na hatırlatmak değil, kişinin kulluğunu göstermesi, aczini ve ihtiyacını Allah'a arzetmesidir; bun-

dan dolayıdır ki Du'â büyük bir kulluk makamıdır. Bütün bu aklı deliller yanında pek çok ayet ve hadisle de Du'ânın gerekliliği, fayda ve tesirleri açıkça belirtilmiştir[1].

Gazâlî, "Allah'ın takdiri değişmeyeceğine göre Du'ânın ne faydası vardır?" sorusuna şöyle cevap vermektedir: Olaylar önceden sebep-sonuç ilişkisiyle birbirine bağlanmıştır. Sebeplerin sonuçları doğurması zaman içinde meydana gelir. İyilik veya kötülüğü takdir eden bunlar için bir sebep te takdir etmiştir. Du'â kötülüğün giderilmesi veya iyiliğin sağlanması için bir sebeptir. Du'ânın bir faydası da kalpte Allah inancının kökleşmesini sağlamasıdır ki bu da ibadetin hedefidir[2].

---

[1]. er-Râzî, Fahreddin Muhammed İbn Ömer, et-Tefsıru'l-**Kebır**, (Mefâtıhu'l-Gayb), Tahran, trs, V,97-101; Elmalılı, a.g.e., I,664-667.

[2]. Gazalî, Ebî Hamid Muhammed b. Muhammed, İhyau **Ulûmi'd-Dîn**, Beyrut, 1986, I, 328,329.

D- Psikolojik Açıdan Du'â:

Psikolojik açıdan yapılan tahlillerde Du'ânın, ilahî yardımın celbi için başvurulan genel bir ruhî mekanizma olduğuna işaret edilmekle birlikte daha çok insanın yaratıcısına doğru fıtrî çekilişini, yakınlaşma isteğini ifade ettiği üzerinde durulmuştur. Bu yönüyle Du'â zihnin maddî olmayan aleme doğru çekilmesi, bazan her şeyin değişmez ve üstün prensibinin huşû' içinde bir temaşası, ruhun Allah'a doğru yükselişi, hayat denilen mucizeyi yaratan varlığa karşı aşk ve tapınma ifadesi; her şeyi yaratan, en üstün kemal, kudret, kuvvet ve güzellik kaynağı, herkesin kurtarıcısı ve hamisi olan görülmez bir varlıkla ilişkiye geçmek için yapılan bir gayret,Carrel, a.g.e., s.6. Allah'ın durmadan taşan sevgi ve alakasına kulun verdiği bir cevaptır[1].

Din psikolojisi araştırmalarına göre insan tabiatının ahlakî ve kutsal yönelişlerinin ihmal edilmesi onu manen kör bir varlık haline getirmekte ve bu durum onun yapıcı bir toplum elemanı olmasını engellemektedir. Bugünün şartlarında iç rahatlığı için gerekli ruhî ve bedenî hususları temin edecek Du'â yerlerine ihtiyaç vardır. Bu sığınakların sessizliğinde insanlar düşüncelerini Allah'a doğru yükselterek adale ve uzuvlarını dinlendirme, zihinlerinin gerginliğini giderme, fikirlerini billurlaştırma ve medeniyetin ezici bir yük haline getirdiği çetin hayata tahammül kuvvetini kazanma imkanını bulabileceklerdir[2].

Du'â ruhî bir hal olduğuna göre, insana sükun veren, kalp huzuru getiren şartların elverişliliği önemlidir. Bir cami, sessiz bir yerde yapılan Du'â, üşphesiz daha verimli olur.

---

[1]. Douglas, Steere V., Dua ve İbadet, İstanbul, 1941, s.12.

[2]. Carrel, a.g.e., s.9.

Çünkü zihnî gerginliği giderme, fikirleri aydınlatma ve kalbe rahatlık vermenin esaslı bir şartı da sessizlik olup, zihnin ve kalbin Allah'a yönelmesine kolaylık sağlar[3].

Du'â ile Allah'a yönelen insanın ruhunda yaşayan psikolojik süreçler oldukça karmaşıktır. Fakat bunlar içerisinde özellikle şu yaşantıların varlığını ayırdetmek mümkün gözükmektedir[4].

a) Kendi Üzerine Dikkati Toplama: Allah'la ilişki, O'nun dışındaki tüm uyarıcıları etkisiz hale koyacak ruhî bir yoğunlaşmayı gerektirmektedir. Du'â eden kişi, benliğini köklü bir şekilde ele geçirdikten sonra kendisinde bir sukuneti gerçekleştirmekte ve böylece oluşan zihnî saflık sayesinde Allah'ın etkilerine duyarlı duruma gelebilmektedir. Bir yönüyle Du'â murakabe ve tefekküre benzemektedir, fakat bunlar Du'âdan farklı özellikler taşırlar. Murakabe, onun vasıtası ile kişinin kendisini toplanmış bulduğu, kendi kendisiyle ilgili dikkattir. Murakabe kendiliğinden dini değildir, fakat o, dini tefekkürde bir andır. Tefekkürün sınırı ise, zihinsel olanın sınırlarıdır. Du'â tefekküre benzese de o, aklî ve zihnî olmaktan çok ötede birşeydir; en yüksek derecesinde tefekkürden farklı ve çok ileri derecededir. Du'âda tefekkür gibi bir özümleme (assimilation), mutlak hakikatı kendine mal etme hareketidir, ancak Du'â halinde özümleme fiili daha ileri safhadadır. Ruhanî tecelli vesilesi olan Du'â halinde insan, kendi sınırlı benliğinin daha büyük küllî bir hayat içinde bulunduğu vaziyetini birdenbire keşfeder[5].

---

3. Peker, a.g.e., s.72.

4. Bkz., Segond, J., La Priere, Paris, 1925, s.35-86.

5. İkbal, Muhammed, İslâm'da Dinî Tefekkürün Yeniden Teşekkülü (Çev: Sofi Huri), Çeltüt Matbası, İstanbul, 1964, s.106.

b) Arzu Gücünün Canlanması: Du'â fiilinin esası dilektir. Du'â, bir istek yada dileğin ortaya konmasından ibarettir. Du'â, bir ferahlama ihtiyacı, huzura ve sukuna duyulan büyük bir özlem, bir tür kendinden geçmedir. Dilek ve talep endişe, rahatsızlık ve güçsüzlük belirtileri olsalar bile, bunlar arzunun işaretleridirler. Günahkar insanın Du'â etme çabası içinde bile, gerçek bir kendini temize çıkarma arayışı kısacası, günahlarının bağışlanabileceği duygusu ve ümidi vardır. İşte istek ve dileği canlandıran, onu tanımlayan bu ümit ve arzudur. Du'âyı gerçekleştiren bu arzu, kendi hiçliğinin şuuruna varmaktan veya mutluluk ve günahsızlık rüyalarının potansiyel şeklini oluşturmaktan ibaret değildir. Bilakis bezginlikler, düşüşler ve tekrar düşüşler arasında, ümitsiz bir huzur hayalinin doğurduğu bütün rahatsızlıklardan, sonuçsuz bir çabanın bütün sıkıntılarından ötede kesinlikle huzura kavuşan, çabanın ve sevdalı ızdırabın sevinci, inanan bir ruhun taşkınlıkları içerisinde tad alan arzudur. Kısacası Du'â etmek "arzu etmek"tir[1] denilebilir.

c) Hazır Bulunma Duygusu: Du'â anında kendi bütünlüğü içerisinde bizzat kendisiyle yüzyüze gelecek şekilde bir noktada toplanan, kendi gerçek özü ile çok hoş bir birlik haline giren, kendi duygularını hissetmez olan ve kendi dengesinin şuuruna varan "ben"lik, kendisinden daha büyük ve kendisini aşan bir "Başka" varlıkla mahrem bir ilişkiye girmektedir. Bununla birlikte, bu daha büyük "ötede" olan şey, hazır bulunma durumunda, benliğin onun zevkini tattığı "saf cevher" olarak hissedilmektedir. İşte Allah'ın mevcudiyetini kuvvetle hissetmeye imkan veren, böyle bir ruh halinin varlığıdır[2].

---

1. Segond, a.g.e., s.41-42.

2. Hökelekli, Hayati, Din Psikolojisi, Ankara, 1993, s.216.

d) Kendini Bırakma: Dileğinin gerçekleşmesini hedef edinerek kendi üzerinde yoğunlaşma haline giren kişide göze çarpan temel tutum "kendini bırakma"dır. Du'âdaki kendini bırakma, sınırları belirsiz bir boşluğa kendini salıverme olmayıp, bu, benlik üzerine yönelik dikkatin tam bir yoğunlaşması sonucu varlığı tecrübe edilen Yüce Kudret'in sonsuz varlığına kendini teslim etmedir. Du'â anındaki kendini bırakma her şekilde, bir noktada artık çabanın ortadan kaldırılması demektir. Bundan şu sonuç çıkıyor ki, kendini bırakma, ister bazen endişe ve sıkıntı içerisinde gerçekleştirilmiş olsun, isterse bazen olduğu gibi ızdırabın arzusuna kendini kaptırmış olsun, sevince dayanmaktadır. Bu bir boşvermişlik ve yılgınlıktan ötede, insanın insiyatifi yerine Allah'ın mutlak insiyatifinin geçmesi demektir[3].

e) İki Yönlü İletişim: Du'â iki anı birarada bünyesinde barındırır. Birincisi, içinde dileğin şuurunun araştırıldığı andır; diğeri de, büyük zevk konusunun bulunduğu andır. Birinci durumda Du'â, sanki benliğin kendi içinde, kendi kendine konuşması gibidir; ikinci durumda ise, benlik ve onu kuşatan "Küllî Varlık" arasında bir karşılıklı konuşma gibidir. Kendi kendine ve karşılıklı konuşma, araştırma ve cevap içerisinde büyük zevk, fakat bu cevap ve büyük zevk içerisinde arayış ve talep olarak Du'â tam bir eylemdir[4].

f) Talep ve İstek: Du'â bir talep fiilidir ve çoğunlukla da bu talep maddî mahiyettedir. En klasik maddî talepler sağlığa kavuşma, bir hastanın iyileşmesi, bir işte başarıya ulaşma, tehlikelerden korunma, bir menfaatin temini ya da bir zararın ortadan kalkması.. gibi şeylerdir. Bu maddi talep içeren Du'âlardan, daha manevîleşmiş Du'â şekil-

---

[3]. Hökelekli, a.g.e., s.217.

[4]. Hökelekli, a.y.

lerine doğru yavaş bir geçişin varlığı da kimilerinde açıkça müşahede edilebilmektedir[1].

[1]. Bkz., Hökelekli, a.y.

III. BÖLÜM

KUR'AN-I KERİM'DEN Du'âLAR

KUR'AN-I KER^İM'DEN Du'âLAR:

Kur'an-ı Kerim'de Du'â ile ilgili ayetler geniş bir yer tutar. 200 kadar ayet doğrudan doğruya Du'â konusundadır; ayrıca tevbe, istiğfar gibi kulun Allah'a yönelişini ve O'ndan dileklerini ifade eden çok sayıda ayet de geniş anlamda Du'â ile alakalıdır. Kur'an'da 100'den fazla ayette peygamberlerin, diğer salih insanların veya toplulukların Du'âlarından söz edilmiştir.

Bazı sûre ve ayetler örnek Du'â metinleri mahiyetinde olup, bunlardan Fatiha suresi Allah'ı vecîz bir şekilde tavsif ettikten sonra O'na kulluk ve Du'âdaki ihlası, insanlığın en büyük arayışı olan doğru yola ulaşmanın içten dileklerini benzersiz bir üslupla ifade eden sözleriyle bütün müslümanların en çok okudukları Du'â metni haline gelmiştir.

Hz.Peygamber (s.a.v.) Efendimiz Du'â ederken en çok Du'â ayetlerini okurdu ve ashabına bu şekilde Du'â etmelerini tavsiye ederdi[1].

Biz de burada Kur'an-ı Kerim'de yer alan Du'â ayetlerini sırayla teker teker zikretmek istiyoruz:

"اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ، إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ
نَسْتَعِينُ، اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ، صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ
عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ.: *Rahman ve Rahim Allah'ın Adıyla, Alemlerin*

---

[1]. Buharî, Da'avat, 55; Müslim, Zikir, 23.

Rabbı Allah'a hamdolsun. O Rahmandır, Rahimdir. Dın (ceza ve mükafat) gününün sahibidir. (Ya Rabbi!) Ancak sana kulluk eder, ancak senden yardım isteriz!. Bizi doğru yola ilet; nimet verdiğin kimselerin yoluna, kendilerine gazab edilmiş olanların ve sapmışların yoluna değil (ya Rabbi)!."[2]

Bu surede alemlerin bir tek Rabbi bulunduğu, hamd-ü senanın O'na mahsus olduğu, ancak O'na kulluk edileceği, ancak O'ndan yardım isteneceği anlatılmaktadır.

Fatiha, Du'âların en güzelidir. Hz.Peygamber (s.a.v.): *"Zikirlerin en güzeli, lailahe illallah, Du'âların en güzeli de, el-hamdülillah'tır,"*demiştir[3]. Bir kudsî hadiste Cenab-ı Hakk'ın, namazı. kulu ile kendisi arasında ikiye ayırdığı, kul "iyyake na'budü ve iyyake nesta'în" dediği zaman, Allah'ın: "Bu, benimle kulum arasında bir sırdır, kulumun istediği verilecektir," buyurduğu nakledilmektedir[4].

"رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ * رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِنْ
ذُرِّيَّتِنَا اُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ وَاَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا اِنَّكَ اَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ *
Rabb'imiz, bizden kabul buyur, kuşkusuz sen işitensin, bilensin. Rabb'imiz, bizi sana teslim olanlar yap, neslimizden de sana teslim olan bir ümmet çıkar, bize ibadet yerlerimizi göster, tevbemizi kabul et; zira, tevbeleri kabul eden, çok merhametli olan ancak sensin. Sen!."[5]

Bu Du'â Hz.İbrahim (a.s.) tarafından yapılmıştır. O büyük insanın Kur'an yolu ile bize talim ettirilen bir hayli

---

2. Fatiha, 1/1-7.

3. Tirmizî, Du'â,9.

4. Bkz., Ebu Davûd, Salat,132; Tirmizî, Tefsir, 2; Nesai, İftitah, 23.

5. Bakara, 2/127,128.

Du'âları vardır. Bu Du'âyı Beytullah'ın temellerini yerden kaldırdıkları zaman yapmıştır. Bu Du'âsına oğlu Hz.İsmail de katılmıştır. Oğlunun Hz.İbrahim'e Beytullah'ın yapılmasında büyük yardımları dokunmuştur. Yapının taşını ve çamurunu taşımıştır. Kâbe, daha önceden mevcut bulunan temelleri üzerine kurulmuş ve yükseltilmiştir. Daha sonra Hz.İbrahim ve İsmail, Allah'tan, kendilerini yalnız Allah'a tapan kullar yapmasını, nesillerinden de sadece Allah'a tapan bir millet yaratmasını, kendilerine menasiklerini göstermesini ve kusurlarını bağışlamasını niyaz etmişlerdir.

Hz.İbrahim ve İsmail (a.s.)'ın bu Du'âları bizler ve bütün müslümanlar için gayet güzel bir Du'â örneğidir. Bizler de böyle kapsamlı Du'âlarda, tazarru' ve niyazlarda bulunmalıyız.

"رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ : *Rabbimiz, bize dünyada da güzellik ver, ahirette de güzellik ver, bizi ateş azabından koru!.*"[1]

Bu ayet-i kerime ile Du'â etmek ve Cenab-ı Allah'a yalvarmak, çok önemli bir yalvarıştır. Çünkü bu Du'â, hem dünya iyiliklerini, dünya güzelliklerini içine alan, hem de ahiret saadetini kazandıran çok kıymetli bir Du'âdır. Her farz namazlarının sonunda, selam vermeden bu ayet-i kerime ile Yüce Allah'a Du'â edilir.

Buharî ve Müslim'in Enes İbn Malik'ten rivayetlerine göre Hz.Peygamber (s.a.v.) Du'â ederken en çok bu ayeti okur[2] ve okunmasını tavsiye ederdi[3].

---

[1]. Bakara, 2/201.

[2]. Buharî, Da'avat,55.

[3]. Müslim, Zikir, 23.

Müslim'in el-Cami'u's-Sahîh'inde "Zikir ve Du'â" bölümünde, bu ayeti okuyarak Du'â etmenin fazileti hakkında özel bir bab (9.bab) ayrılmıştır.

: رَبَّنَا اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْراً وَثَبِّتْ اَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ" *Rabb'imiz, üzerimize sabır dîk! ayaklarımızı sağlam tut ve o kafir millete karşı bize yardım et!."*[4]

Bu Du'âyı Talut ve beraberindeki mü'minler, Calut ve askerleriyle savaş alanında karşılaşınca yapmışlardır. Yüce Allah da onlara yardım etmiş ve onları muzaffer kılmıştır.

سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيرُ ... رَبَّنَا لاَ تُؤَاخِذْنَا اِنْ نَسِينَا اَوْ اَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلاَ تَحْمِلْ عَلَيْنَا اِصْراً كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلاَ تُحَمِّلْنَا مَا لاَ طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا اَنْتَ مَوْلَينَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ*...İşittik, itaat ettik! Rabb'imiz, (bizi) bağışlamanı dileriz. Dönüşümüz sanadır!... Rabb'imiz, unutur, ya da yanılırsak bizi sorumlu tutma! Rabb'imiz, bize, bizden öncekilere yüklediğin gibi ağır yük yükleme! Rabbimiz, bize gücümüzün yetmediği şeyleri yükleme!. Bizi affet, bizi bağışla, bize acı!. Sen bizim mevlamız (sahibimiz, efendimiz)sin!. Kafirler toplumuna karşı bize yardım eyle!."*[5]

Ayet-i kerimedeki bu Du'â, müslümanların Yüce Allah'a karşı acizliklerini idrak edip, Cenab-ı Allah'ın afvına, mağfiretine, merhametine, lütuf ve keremine, medet ve inayetine sığınmaları icab ettiğini gayet açık bir ifade ile beyan etmektedir.

Bu ayetle Du'â eden herhangi bir müslüman, kendini

---

[4]. Bakara, 2/250.

[5]. Bakara, 2/285,286.

tamamen Cenab-ı Allah'a adamış, sırtını onun desteğine dayamış ve onun medet ve inayetine sığınarak rahmet ve mağfireti ondan istemiş oluyor. Kçsaca bu ayetle Du'â eden kimse her iyiliği Yüce Allah'tan istemiş oluyor. Bundan dolayı bu ayetleri her yatsı namazından sonra bir defa okumak müslümanlar arasında adet halini almıştır. Bunu her gece yatsı namazından sonra okuyan kimsenin bütün geceyi ihya etmiş kadar sevap kazanacağı rivayet edilmektedir. Nitekim İbn Mes'ûd (r.a.), bu iki ayet hakkında Hz.Peygamber (s.a.v.)'in şöyle dediğini nakletmiştir: "Kim geceleyin, Bakara Suresinin sonundaki iki ayeti okursa bunlar ona yetişir (onu gecenin şerrinden, kötülüklerinden korur. Yahut bunlar gece ibadeti olarak on kafi gelir).Buharî, Megazî,13; Fadailü'l-Kur'an, 10,27; Müslim, Müsafirîn, 255,256.

رَبَّنَا لاَ تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ"

: (٨) رَبَّنَا اِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لاَ رَيْبَ فِيهِ اِنَّ اللّٰهَ لاَ يُخْلِفُ الْمِيعَادَ

Rabb'imiz, bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi eğriltme, bize katından bir rahmet ver, kuşkusuz sen çok bağış yapansın. Rabb'imiz, sen mutlaka insanları, asla üşphe olmayan bir günde toplayacaksın. Allah sözünden dönmez."[1]

Bu ayetler ilimde rasih (yani derinleşmiş olanların, Allah'a bağlılıklarını gösteren Du'âlarıdır. Bu ayetlerde: *"Ey Rabbimiz! Bizlere hidayet buyurduktan, bizleri İslâm dinini kabul etmeye, muhkem ve müteşabih ayetlere inanmaya muvaffak kıldıktan (sonra kalplerimizi haktan saptırma!) Bizleri doğru yoldan ayırma. Amellerimizi rızana muvafık eyle. Rızana muhalefet etmekten bizleri sen muhafaza buyur. (Bize kendi tarafından bir rahmet ihsan eyle!.) Bizleri*

---

1. Al-i İmran, 3/8,9.

nail olduğumuz hidayette ve müşerref olduğumuz imanımızda sabit kılmakla bizlere lütfet, kusurlarımızdan dolayı bizlere mağfiret buyur. (Üşphe yok ki, Sen çok bağışlayansın). Ya İlahî rica ettiğimiz, istediğimiz şeyleri lütfen ve keremen ihsan ederek bu Du'âlarımızı kabul et, bizleri hidayetten mahrum bırakma!" diye Du'â eden, "rasihûn" ünvanını almış olan mü'minlerin bu şekilde Du'â etmelerinden biz müslümanlar da örnek alıp hissedar olmalıyız. Bilmeliyiz ki, insanlar daima havf ile recadan ayrılmamalı, hiçbir kimse ibadet ve taatine güvenmemelidir. Aynı zamanda ümitsizliğe düşerek Cenab-ı Allah'ın merhametinden ümidini kesmemelidir. Zira şurası iyice bilinmelidir ki; geçmiş zamanlarda nice kimseler alim, fazıl, abid ve takva ehli oldukları halde sonradan nefislerinin isteklerine uyarak dünyevî menfaatler peşinde koşmuşlar ve doğru yoldan çıkarak hidayetten ayrılmışlar; nice kimseler de zaman zaman nefs-i emmarelerinin çeşitli günahları işlettikleri halde sonradan Cenab-ı Allah'ın rahmet ve hidayetine mazhar olmuşlar, yaptıkları bütün kötülüklerden pişman olarak tevbe ve istiğfar etmişler, artık dinî ve dünyevî işlerinde bir nizam ve intizam içine girerek vazifelerini güzelce yerine getirmeye muvaffak olmuşlar ve sonunda hüsn-i hatimeye mazhar olmuşlardır.

İşte bizler de bu ayetlerden örnek alarak Yüce Allah'a yalvarmalı, Du'â etmeli, niyazda bulunmalıyız.

Her mü'min bu çeşit Du'âyı bol bol yapmalıdır. Demek ki, bilginlerin Du'âları iki esasa dayanmaktadır: Birisi kalplerinin kötüye meyl etmeyip istikamet üzere olmasıdır. İkincisi; Allah'tan rahmet ve merhamet istemeleridir.

"رَبَّنَا اِنَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْلَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ" : *Rabb'imiz, biz inandık, bizim günahlarımızı bağışla, bizi ateş azabından*

korul."'

Bu Du'âda ilimde derinleşmiş alimlerin, takva sahiplerinin yaptıkları Du'âlardandır. Bu Du'âyı günahlarımızın bağışlanması için yapmalıyız. Ağlayıp sızlamalı ve çareler aramalı, gereken zamanlarda ve bilhassa seher vakitlerinde cehennemden kurtulmak için yalvarmalıyız. Yalvaran kulunu Allah sever.

رَبِّ هَبْ لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً إِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ" *: Rabbim, bana katından temiz bir nesil ver. Sen Du'âyı işitensin!."*[2]

Bu Du'â Zekeriyya (a.s.)'ın Du'âsıdır. Zekeriyya (a.s.), Hz.Meryem'e Allah tarafından rızıkların geldiğini görünce kendisinin ihtiyarlamış olmasına rağmen, kendisinin de Meryem gibi salih bir çocuğunun olması arzusu içine düştüğünde Allah'tan niyaz etmiş, Yüce Allah'ta onun bu Du'âsını kabul ederek, ona şerefli, efendi ve salihlerden olacak bir çocuğunun (Yahya (a.s.) olacağını müjdelemiştir. Çocuğu olmayan mü'minlerde halis bir kalple bu Du'âyı yaparak Yüce Allah'tan niyazda bulunabilirler.

رَبَّنَا آمَنَّا بِمَا أَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ" *: Rabb'imiz, senin indirdiğine inandık, elçiye uyduk; bizi şahitlerle beraber yaz!."*[3]

Bu Du'â Hz.İsa'nın seçkin cemaatı, Havarîler tarafından yapılmıştır. Onlar imanlarında sağlam ve amellerinde dürüst oldukları için bu ismi almışlardır. İsa (a.s.), yahudilerin iman etmiyeceklerini anlayınca üzülmüş ve kendisine yardımcı istemiştir. Kendisine yardım etmek üzere söz veren bu kişiler ortaya çıkmış ve yukarıdaki Du'âyı

---

1. Al-i İmran, 3/16.
2. Al-i İmran, 3/38.
3. Al-i İmran, 3/53.

yaparak sözlerini te'yid etmişlerdir.

İşte bu zikredilen havarîlerin, Hz.İsa (a.s.)'a tabî olup da onun peygamberliğini tasdik ettiklerini Yüce Allah'a arz ederek niyazda bulundukları gibi, bizler de Yüce Allah'ın varlığına, birliğine, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahirete, yani öldükten sonra tekrar dirilip sorguya çekilerek hesap verileceğine inanmalıyız ve inandığımızı Yüce Allah'a arz ederek O'na tazarru' ve niyazda bulunmalıyız.

" رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَإِسْرَافَنَا فِي أَمْرِنَا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ : *Rabb'imiz, bizim günahlarımızı ve işlerimizde taşkınlığımızı bağışla, ayaklarımızı (yolunda) sağlam tut, kafir topluma karşı bize yardım eyle!."*[4]

Bu Du'â, Uhud gazasında her türlü meşakkate her türlü zahmete, hatta yaralanmalara ve ölmelere katlanarak, bütün bunlara göğüs gererek sabreden mücahitlerin ve tahammül gösteren müslümanların Du'âsıdır.

Hak yolunda harbeden kişiler bu çeşit Du'â ederler ve etmişlerdir. Bunlar hem maddî alanda bütün çeşitli silahlara yapışmışlar, düşmana karşı göğüs germişler, ölürsek şehid, yaralanırsak gazî oluruz parolasını savunmuşlar; bununla beraber manevî desteğe ihtiyaç duyduklarını, Du'â yapma ihtiyacında bulunduklarını da anlamışlar ve yukarıdaki Du'âyı defalarca yapmışlardır.

Öyle ise bizler de her çeşit silahları hazırlayarak düşmanın üzerine atılacağız; atılırken, içimizden ve dilimizden de Yüce Allah'a sığınacağız ki, iki kanatla düşmana saldırmış olacağız. O zaman zafer inşallah Allah tarafından verilecektir.

---

4. Al-i İmran, 3/147.

"رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَذَا بَاطِلاً سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ * رَبَّنَا اِنَّكَ مَنْ تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ اَخْزَيْتَهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ اَنْصَارٍ * رَبَّنَا اِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلاِيمَانِ اَنْ آمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَآمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّآتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْاَبْرَارِ * رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَى رُسُلِكَ وَلاَ تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَمَةِ اِنَّكَ لاَ تُخْلِفُ الْمِيعَادَ

*: *Rabb'imiz, bunu boş yere yaratmadın, sen yücesin, bizi ateş azabından koru!. Rabbimiz! sen birini ateşe soktun mu, onu perişan etmişsindir, zalimlerin yardımcıları yoktur. Rabbimiz biz, 'Rabb'inize inanın' diye îmana çağıran bir davetçi işittik, hemen inandık. Rabbimiz, bizim günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört, canımızı iyilerle beraber al. Rabb'imiz bize, elçilerine va'dettiğini ver, kıyamet günü bizi rezil, perişan etme. Zira sen verdiğin sözden caymazsın!."*[1]

Bu ayet-i kerimeler iyi kulların, salih amel işleyen mü'minlerin hayat tarzlarını, adet ve ahlaklarını, ibadet ve taatlerini, Yüce Allah'a ne şekilde yalvarıp, tesbih ve tehlil ettiklerini, Du'â ve niyazda bulunduklarını, biz inananlara bir örnek olarak göstermektedir. Biz inananlar da bu Du'âları bol bol yapmalıyız.

"رَبَّنَا آمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ: *Rabb'imiz, inandık, bizi şahitlerle beraber yaz!."*[2]

Bu Du'â, bir hıristiyan topluluğunun, Allah'ın Elçisi huzurunda Kur'an dinleyip, ağlayarak gerçeği kabul edip inandıktan sonra yaptıkları Du'âdır.

"رَبَّنَا اَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا عِيدًا لاَوَّلِنَا وَآخِرِنَا وَآيَةً مِنْكَ وَارْزُقْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ : *Rabb'imiz, bizim üzerimize gökten*

[1]. Al-i İmran, 3/191-194.

[2]. Maide, 5/83.

bir sofra indir ki bizim için, önce ve sonra gelenlerimiz için (o gün) bir bayram olsun ve (o olay), Senden bize bir mu'cize olsun. Bizi rızıklandır, Sen rızık verenlerin en hayırlısısın!."[3]

Bu Du'â ayeti, Hz.İsa (a.s.)'a tabî olan, havarîlerin iyi bir niyet ve güzel bir maksatla Cenab-ı Allah'ın bir sofra indirmesini İsa (a.s.)'dan istediklerini ve Hz.İsa (a.s.)'ın da bir sofranın inmesini Yüce Allah'tan niyaz etmesi üzerine sofranın gökten yeryüzüne indiğini bildirmektedir.

İşte Hz.İsa, kavmi ile kendisine gökyüzünden bir sofra indirmesi için Yüce Allah'a bu Du'â ve niyazı yapmıştır. Yaptığı bu Du'â da Allah tarafından kabul edilmiştir.

"رَبَّنَا ظَلَمْنَا اَنْفُسَنَا وَاِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ : *Rabbimiz, biz kendimize zulmettik, eğer bizi bağışlamaz ve bize acımazsan, muhakkak ziyana uğrayanlardan oluruz!."*[4]

Bu Du'â, Hz.Adem ile Havva validemiz cennette nehyolundukları meyveden şeytanın vesvesesine kapılarak yedikleri zaman, yaptıkları hatayı anlayarak, bağışlanmalarını istedikleri Du'âdır. Hz.Adem ve Havva anamızın bu Du'âları çok ilginçtir. Kendileri yapmış oldukları hatayı anlamışlar ve Allah'tan bağışlanmalarını istemişlerdir. Çünkü bağışlama ve affetme Allah'a mahsustur. O'nun bağışlamadığı kimse ebediyyen perişandır. İnsan kusursuz değildir, fakat yaptığı kusuru anlayıp hemen tevbe etmesi lazımdır. Zira Hz.Adem'in bu Du'âsı bize bir kılavuz hükmündedir. Cenab-ı Allah'ın "şu ağaçtan yemeyin" demesine rağmen Adem ve Havva o ağaçtan yemeleri üzerine hataya düşmüşlerdir. Sonra yaptıkları hatayı anlayıp Allah'a

---

3. Maide, 5/114.

4. A'raf, 7/23.

sığınmışlardır. Bizler de böyle hallerde, yani yasak olan bir işi yaptığımız zaman hemen Allah'a tevbe edip, yalvarmamız ve gereken Du'âları yapmamız gereklidir.

"رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ : *Rabb'imiz, bizi şu zalim toplulukla beraber bulundurma!"*[1]

Bu Du'â kötülüklerden uzaklaşmak ve zalimlerle beraber olmamak için yapılır. Zalim insanların Allah'ın nazarında zerre kadar değerleri yoktur. Zulüm kıymetin karanlığı demektir. Zulm edene, başkasının hakkını yiyene zalim denir. Zalimlerin sonu haraptır.

"رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ: (Ey) *Rabb'imiz, bizimle kavmimizin arasın(daki iş)i gerçekle aç(ığa çıkar). Muhakkak ki sen (gerçekleri) açığa çıkaranların en iyisisin!."*[2]

Bu Du'âyı Şuayb (a.s.), kavminin küfürde ısrar etmeleri ve onların iman etmiyeceklerini anlaması üzerine yapmıştır. Onların zalimce hareketlerinden vazgeçmelerini istemiştir.

"رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمِينَ: *Rabb'imiz, üzerimize sabır boşalt ve bizi müslümanlar olarak öldür!."*[3]

Bu Du'â Firavun'un zulmü altında inleyen, iman ehli sihirbazların Du'âsıdır. Allah'a sığınmışlar, kuvvetli bir sabır istemişler ve müslüman olarak ölmelerini dilemişlerdir. Bu Du'â bize bir rehberdir. Daima Mevladan geniş sabır ve imanla ölmeyi istemeliyiz.

---

1. A'raf, 7/47.
2. A'raf, 7/89.
3. A'raf, 7/126.

"رَبِّ اغْفِرْلِي وَلاَ خِي وَاَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ" : *Rabb'im, beni ve kardeşimi bağışla, bizi rahmetinin içine sok, merhametlilerin en merhametlisi sensin!."*[4]

Bu Du'â, Hz.Musa'nın kendisi ve kardeşi Hz. Harun için yaptığı bir Du'âdır. Bu da biz müslümanlara bir Du'â örneğidir. Bizler bu ayetteki Du'âdan, Yüce Allah'ın bizlere ve bütün kullarına ne kadar merhametli olduğunu, hatta bizim kendimize olan merhametimizden, Yüce Allah'ın bizlere olan merhametinin daha çok olduğunu bilerek, Rabbimize Du'â ve niyazda bulunmalıyız.

"عَلَى اللّه تَوَكَّلْنَا ، رَبَّنَا لاَ تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ": *Allah'a dayandık, Rabb'imiz bizi o zulmeden kavme fitne yapma (bizi onların işkencesiyle deneme)!."*[5]

Musa (a.s.)'ın kavminin Du'âsıdır. Bu Du'â insanın korku esnasında Du'â etmesinin çok büyük tesiri olduğunu gösteriyor. Öyle ise her insanın önce Hakka tam manasıyla tevekkül etmesi, arkasından Du'âya baş vurması gerekiyor. Sadece sıkıntı halinde Du'âya baş vurmak, rahatlık anında Du'âyı unutmak iyi bir hareket değildir. Allah'a hem genişlik zamanında, hem de darlık zamanında Du'â etmeliyiz.

"رَبِّ اِنِّي اَعُوذُ بِكَ اَنْ اَسْئَلَكَ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَاِلاَّ تَغْفِرْلِي وَتَرْحَمْنِي اَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ": *Rabb'im, bilmediğim bir şeyi senden istemekten sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz, bana acımazsan ziyana uğrayanlardan olurum."*[6]

Bu Du'âyı Nuh Peygamber yapmıştır. Hakka karşı kusurunu itiraf etmiş ve "bir daha bu çeşit sığınma yap-

---

4. A'raf, 7/151.

5. Yûnus, 10/85.

6. Hûd, 11/47.

mayacağım, bilgimin olmadığı şeyi Senden istemiyeceğim" demiştir. İnsanlar için bu Du'â bir derstir. Bilmediğimiz şeyi kurcalamamalıyız ve o yolda Du'â etmemeliyiz. Çünkü sonu iyi gelmez.

"رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ فَاطِرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيِّ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ: *Rabbim, Sen bana bir parça mülk verdin ve bana düşlerin yorumunu öğrettin. Ey göklerin ve yerin yaratıcısı! Dünyada da, ahirette de benim velim sensin! Beni müslüman olarak öldür ve beni iyilere kat!."*[1]

Hz.Yusuf yıllarca ayrılıktan sonra babası ile buluştuktan sonra kendisine mülk, iktidar ve bilgi veren, olayların yorumunu öğreten Allah'a hamd ile kendisini müslüman olarak öldürmesini ve iyilere katmasını Allah'tan niyaz ederek bu Du'âyı yapmıştır.

(رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ * رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضْلَلْنَ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنِي فَإِنَّهُ مِنِّي وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ * رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَوٰةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ * رَبَّنَا إِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِي وَمَا نُعْلِنُ وَمَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ * اَلْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَقَ إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ *: *İbrâhîm demişti: Rabbim, bu şehri güvenli kıl, beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut! Rabbim, onlar insanlardan birçoğunu şaşırttılar. Artık bundan böyle kim bana uyarsa o bendendir. Kim bana karşı gelirse* (o da senin merhametine kalmıştır), *kuşkusuz sen bağışlayansın, esirgeyensin! Rabbimiz, ben*

---

[1]. Yusuf, 12/101.

çocuklarımdan bazısını senin Harâm Ev'inin yanında, ekinsiz bir vâdîye yerleştirdim. Rabbimiz, namazı kılsınlar diye (böyle yaptım). *Artık sen de insanlardan birtakım gönülleri, onları sever yap ve onları çeşitli meyvalarla besle ki şükretsinler. Rabbimiz, sen bizim gizlediğimizi ve açığa vurduğumuz hep bilirsin. Ne yerde, ne de gökte hiçbir şey Allah'a gizli kalmaz! İhtiyarlık çağımda bana İsmâîl'i ve İshâk'ı lutfeden Allah'a hamdolsun! Şüphesiz Rabbim, duâyı işiten*(kabul buyuran)*dır. Rabbim, beni ve zürriyetimden bir kısmını, namazı kılan yap; Rabbimiz, duâmı kabul buyur! Rabbimiz, hesabın görüleceği gün beni, anamı, babamı ve inananları bağışla!*)[2]

رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلٰوةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَآءِ * رَبَّنَا اغْفِرْلِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ: *Rabb'im, beni ve zürriyyetimden bir kısmını namazı kılan yap; Rabb'imiz, Du'âmı kabul buyur!. Rabb'imiz, hesabın görüleceği gün beni, anamı-babamı ve mü'minleri bağışla!."*[3]

Bu Du'â İbrahim Peygamber tarafından yapılmıştır. Namaza devam etmemizi ve çocuklarımızın da namazdan lezzet almalarını istiyorsak, bu Du'âyı yapmalıyız. İbrahim (a.s.) bu Du'âyla ayrıca kendisinin affını, anne-babasının ve bütün mü'minlerin bağışlanmasını istemiş ve bizlere bu çeşit Du'â etmemizi öğütlemiştir. Kıyamet günü için birbirimize Du'â etmemiz gerekir. Çünkü yalnız kendimize Du'â etmemiz yeterli değildir. Kur'an'daki Du'âlar hep çoğul şeklindedir. Tek kişi için değil, herkes için Du'â etmeliyiz. İşte bu Du'â bize güzel bir rehberdir. Bu çeşit Du'âları çok yapmalıyız.

---

[2]. Aslında Soysaldı, Hz. İbrâhîm'in duâsını tam almamıştır. Bunun için du'ânın tamamını parantez içinde yazdık. Süleyman Ateş

[3]. İbrahim: 14/35-41.

"رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيراً: *Rabb'im,* (anam-babam) *beni küçükken nasıl* (acıyıp) *yetiştirdilerse sen de onlara (öyle) acı!."*[1]

Bu ayet, mü'minlerin anne ve babalarına karşı nasıl harekette bulunup, onlara ne şekilde Du'â edeceklerini göstermektedir.

Bizlerin büyüyüp yetişmemiz için nice zahmetlere katlanan, gerekirse bizler için canlarını bile feda eden anne ve babamıza çok Du'â etmemiz gerekir.

"رَبِّ اَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَاَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيراً: *Rabb'im, beni doğruluk girdirişiyle girdir ve beni doğruluk çıkarışıyla çıkar. Bana katından yardımcı bir güç ver."*[2]

Bu Du'âyı Cenab-ı Hakk Peygamberimize öğretmiştir. Makam-ı Mahmudu istemesini tavsiye buyurmuştur. Ayrıca Resûlullah Efendimiz, Mekke'den çıkıp Medine'ye girmesini ve oraya ulaştırılmasını istemiştir. Burada manalar çeşitlidir. Hangi mana murad olunursa olunsun, maksat Hz.Allah'ın, habibinin Du'âsını kabul buyurmasıdır. İnsan Du'âsının kabul olunmasını isterse bu Du'âya devam etmelidir.

"رَبَّنَا آتِنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً وَهَيِّءْ لَنَامِنْ اَمْرِنَا رَشَداً: *Rabbimiz, bize katından bir rahmet ver ve bize şu işimizden bir çıkış yolu hazırla!."*[3]

Bu Du'âyı Ashab-ı Kehf yapmışlardır. Bunlar Rum

---

1. İsrâ, 17/24.

2. İsrâ, 17/80.

3. Kehf, 18/10.

eşrafından bir kaç delikanlı idi. Hükümdar Dakyanos'un şerrinden Allah'a sığınmışlar ve bu Du'âyı yapmışlardır. Bunların sayıları hakkında ihtilaf vardır. Yedi yahut sekiz kişi olmaları kesindir. Hükümdarın İsa peygamberin dininde olanları putperest yapmak ve putlara kurban kesmelerini istemesi, kesmeyenleri öldürmesi üzerine firar edip mağaraya girmişler ve orada böylece Du'â ve niyazda bulunmuşlardır[4].

"رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي * وَيَسِّرْ لِي اَمْرِي * وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي * يَفْقَهُوا قَوْلِي * (وَاجْعَلْ لِي وَزِيراً مِنْ اَهْلِي * هٰرُونَ اَخِي * اُشْدُدْ بِهِ اَزْرِي * وَاَشْرِكْهُ فِي اَمْرِي * كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيراً * وَنَذْكُرَكَ كَثِيراً * اِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيراً *) : *Rabbim, göğsümü aç* (gönlümü ferahlandır), *İşimi kolaylaştır, Dilimdeki düğümü çöz, Ki sözümü anlasınlar. (Bana âilemden bir vezîr* (yardımcı) *ver, Kardeşim Hârûn'u. Onunla arkamı kuvvetlendir, Onu da işime kat , Ki seni çok tesbîh edelim, Ve seni çok analım.. Sen bizi*(m halimiz)*i görmektesin* (ya Rabbi)*!.. Rabbim ilmimi artır!)*"[5]

Bu Du'âyı Musa (a.s.) yapmıştır. İşte bizler de bu Du'âlardan örnek alarak her an ve her zaman Cenab-ı Allah'a yalvarıp daima tazarru' ve niyazda bulunmalıyız. Çünkü o muhterem zatlar, peygamber oldukları halde yalvarmışlardır. Bizler ise bu kadar isyankar, bu kadar günah irtikap edici kullar olduğumuzu bilerek ona göre her an ve her zaman Cenab-ı Allah'a Du'â ve niyaz etmekten geri kalmamalıyız.

"رَبِّ زِدْنِي عِلْماً: *Rabb'im, ilmimi artır.*"[6]

---

[4]. Bkz., et-Taberî, a.g.e., XV,200-203.

[5]. Tâhâ: 45/25-35. Aslında yazar, sadece 25-28. âyetleri almış. Parantez içindeki bizim tamamlamamızdır. Süleyman Ateş

[6]. Taha, 20/114.

Yüce Allah'ın, Efendimiz (s.a.v.)'e tebliğ ve nasihat etmesi üzerine Hz.Peygamber'in yaptığı bir Du'âdır. Bizler de bu Du'âyı örnek alarak daima Cenab-ı Allah'a Du'â ve niyaz edelim ve bilgimizin artması için Yüce Allah'a yalvaralım.

"اِنّي مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ" : *Bu dert bana dokundu, Sen acıyanların en acıyanısın!."*[1]

Dayanılmaz hastalıklara yakalanan, malını, mülkünü, çoluk çocuğunu tamamen kaybeden Hz.Eyyûb, sıkıntısını yalnız Allah'a arz etmiş, o çok şefkatli, acıyanların en acıyanı Rabdan kendisini kurtarmasını dilemiştir. Allah, kendisine böyle gönülden yalvaran kuluna acıyıp onu dertlerinden kurtarmış; ona ailesini, malını, mülkünü eskisinden bir kat daha fazlasıyla vermiştir.

İşte bu, Allah'ın kullarına bir öğüttür. Allah'a yalvaranlar, O'nun acımasına erer, selameti bulur, gönül ferahlığına, dünya ve ahiret mutluluğuna kavuşurlar.

Bu Du'â ayetleri, bizlerin de istifade ederek yararlanmamız için ne büyük bir fırsat, ne büyük bir hazinedir!

"لاَ اِلَهَ اِلاَّ اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ" : *Senden başka İlah yoktur. Senin şanın yücedir, ben zâlimlerden oldum!."*[2]

Bu ayetle Yunus (a.s.), Yüce Allah'a Du'â ederek tazarru' ve niyazda bulunmuş; denizde balığın karnında bu ayetle Du'â eden, Allah'a yalvaran, kendine zulmetmiş olduğunu itiraf eden Yunus (a.s.) bu Du'ânın bereketiyle balığın karnındaki hapis cezasından kurtulmuş ve selamete

---

[1]. Enbiya, 21/83.

[2]. Enbiya, 21/87.

kavuşmuştur.

Bu Du'ânın fazileti ile ilgili olarak Hz. Peygamber (s.a.v.): "Yunus'un balığın karnında iken yaptığı Du'â; "Senden başka İlah yoktur. Senin şanın yücedir, ben zalimlerden oldum!" şeklindedir. Bir müslüman herhangi bir hususta bununla Du'â ederse Allah Teala onun Du'âsını kabul eder,"[3] buyurur.

"رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ": *Rabb'im beni tek bırakma (bana bir çocuk ver. Ama vermezsen de gam yemem. Çünkü) sen, varislerin en iyisisin."*[4]

Zekeriya (a.s.) bu ayetle Du'â ederek, bir erkek evladı olması için Yüce Allah'tan niyazda bulunmuştur. Yüce Allah Du'âsını kabul ederek ona Yahya (a.s.) ihsan eylemiştir. Erkek evladı olmayan mü'minler de ihlasla bu Du'âyı yapıp Yüce Allah'tan niyazda bulunabilirler.

"رَبِّ انْصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونِ": *Rabb'im, beni yalanlamaları karşısında bana yardım eyle."*[5]

Bu Du'â Nuh (a.s.)'ın Du'âsıdır. Nasihat dinlemeyen, kendisini yalanlayan kafirlere karşı doğruluğunun ortaya çıkarılması için Rabbine bu şekilde Du'â etmiştir.

"رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلًا مُبَارَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ * رَبِّ إِمَّا تُرِيَنِّي مَا يُوعَدُونَ": *Rabb'im, beni mübarek bir inişle indir; sen konuklayanların en hayırlısısın."*[6]

Bu da Nuh (a.s.)'ın yaptığı Du'âlardandır. Hz.Nuh

---

3. Tirmizî, Da'avat, 81.

4. Enbiya, 21/89.

5. Mü'minûn, 23/26.

6. Mü'minûn, 23/29.

kavminin şerrinden kurtulup gemiye girdiği zaman Allah'a şükrederek, gemisinin bir mübarek yere indirilmesi için Cenab-ı Allah'a Du'â etmiş, Allah da Du'âsını kabul ederek, tufandan sonra onu ve ona uyanları selamete çıkarmıştır.

"رَبِّ فَلَا تَجْعَلْنِي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ: *Rabb'im! beni bu zalim kavmin içinde bırakma!."*[1]

Müşrikler Cenab-ı Allah'a evlat ittihaz ederek "Melekler Allah'ın kızlarıdır" dedikleri için, kendilerine bir felaket geleceğinden, onların içinde bulunupta onların uğradığı felaketi görmemek için Hz. Peygamber (s.a.v.) Efendimiz bu Du'âyı yapmıştır.

"رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ * وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَنْ يَحْضُرُونِ *: *Rabb'im, şeytanların dürtüklemelerinden sana sığınırım. Onların yanımda bulunmalarından da sana sığınırım!."*[2]

Bu ayetle yapılacak Du'â çok tesirlidir. Bilhassa şeytanlara karşı alınacak manevî çarelerin başında gelmektedir. Yüce Allah, Peygamberimize şeytanlardan sığınmasını bildirmiş ve dolayısıyla kullarının tümüne bunu bir örnek olarak açıklamıştır. Bunun en lüzumlu yeri, yatağa yatarkendir. Bu Du'âyı bir kaç defa okuyup yatmak şeytanların şerrinden korunmak için bulunmaz bir ilaçtır. Çünkü şeytanların insan üzerindeki tesirleri aşikardır. Çeşitli rüyaların görülmesi, korkulu yerlerde dolaştırılması hep şeytanların tesiriyledir. Abdestli yatmak ve bu Du'âyı okumak en faydalı sebeplerden birisidir.

"رَبَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ : *Rabb'imiz inandık, bizi bağışla, bize acı, sen acıyanların en hayırlısısın."*[3]

---

1. Mü'minûn, 23/94.
2. Mü'minûn, 23/97,98.
3. Mü'minûn, 23/109.

Bu Du'âyı Ashab-ı Suffe denilen mü'minler yapmışlardır. Allah'ın merhametine sığınmak için, bu Du'âya devam etmek gerekir. Çünkü bu Du'âyı bir çok peygamber de yapmıştır. Hem mağfiret hem de rahmet istemek için yapılan Du'âlardandır.

" رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَاَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ: *Rabb'im, acı, sen acıyanların en hayırlısısın."*[4]

Bu ayette Mevladan bağışlanma, korunma ve esirgenme istenmektedir. Çünkü bağışlayan, esirgeyen ve merhamet edicilerin en hayırlısı O'dur. O'ndan başka bağışlayan ve esirgeyen yoktur. Lütuf ve kerem sahibi ancak Allah'tır.

رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ اِنَّ عَذَابَهَا كَانَ غَرَامًا *) اِنَّهَا سَآءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا*): *Rabbimiz, Cehennemin azabını bizden uzaklaştır, doğrusu onun azabı sargındır. (Orası ne kötü bir karargâh, ve ne kötü bir makamdır! Rabbimiz, bize gözler sevinci* (gönüller açan) *eşler ve çocuklar lutfeyle ve bizi korunanlara önder yap!)*[5] "[6]

Bu ihlaslı kulların yaptıkları bir Du'âdır. Çok zaman bu Du'âyı gece teheccüd namazına kalktıkları zaman yaparlar. Cehennemin şiddetinden korktukları için, ondan Cenab-ı Hakka sığınıyorlardı. Çünkü cehennem en çirkin bir yerdir. Temiz insanlar Allah'ın gazabından korkarlar, cehennemden çekinirler, oraya girmemek ve o çirkin yere düşmemek için ne lâzımsa yapmağa gayret ederler. İşte bu ayetle bildirilen Du'â bu hakikatı anlatmakta ve insanların nelerden Yüce Allah'a sığınmalarının gerektiğini bildirmek-

---

4. Mü'minûn, 23/118

5. Parantez içindekiler **bizim tamamlamamızdır. S. Ateş**

6. Furkan: 25/65

tedir.

"رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ اَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ اَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ اِمَامًا: *Rabb'imiz, bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve çocuklar lutfeyle ve bizi takva sahiplerine önder kıl!."*[1]

Bu Du'ânın da ahlaklı ve olgun mü'minler tarafından yapıldığını Cenab-ı Hakk beyan etmektedir. Çünkü onlar yalnız kendilerine Du'â etmekle kalmayıp, çoluk çocuklarına ve arkadan gelecek nesillerine hayırlı Du'âlar ederler. Cenab-ı Hakk'tan hem hayırlı aile ve hem de hayırlı evlad istemişlerdir. Çünkü insanın en sevindiği nokta, çocuğunun iyi yolda olmasını görmesidir.

" رَبِّ هَبْ لِي حُكْمًا وَاَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ: *Rabb'im bana hüküm (hükümdarlık, bilgi) ver ve beni salihler arasına kat."*[2]

Hz.İbrahim (a.s.)'ın yaptığı Du'âlardan biri de budur. Bu Du'â da çok önemlidir. Bizler de bu Du'âlardan örnek alarak Du'â etmeliyiz.

" رَبِّ نَجِّنِي وَاَهْلِي مِمَّا يَعْمَلُونَ : *Rabb'im beni ve ailemi bunların yaptıklarından kurtar!."*[3]

Lût (a.s.) kavminin o kötü hallerinden vazgeçmeyip de islah olmayacaklarını anlayınca, öyle ahlaksız ve fena kimselerin arasında, onlarla beraber durmayı uygun bulamadığı için Yüce Allah'a bu Du'â ile niyazda bulunmuştur.

Bizler de bu Du'âlardan örnek alarak, öyle fena hallere sapmaktan ve dine aykırı hareketlerde bulunan kimselerin şerlerinden Allah'a sığınmak üzere Du'â etmeliyiz.

---

1. Furkan, 25/74.

2. Şuara, 26/83.

3. Şuara, 26/169.

"رَبِّ اَوْزِعْنِي اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَيهُ وَاَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِين: *Rabb'im, bana ve anama, babama lütfettiğin nimete üşkretmemi, senin beğeneceğin faydalı bir iş yapmamı gönlüme ilham eyle ve rahmetinle beni iyi kullarının arasına sok."*[4]

Bu Du'âyı Hz.Süleyman yapmıştır. Karıncanın söylediği söze güldü ve böylece Du'â etmeğe başladı. Ona bahşedilen nimetlerin şükrünü ödemek üzere bu Du'âyı yaptı ve kendisinin iyi kullarla beraber olmasını diledi. Bu ve buna benzeyen Du'âlar bize talim içindir.

"رَبِّ اِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي فَاغْفِرْ لِي: *Rabb'im ben nefsime zulmettim, beni bağışla."*[5]

Bu ayet-i kerimeyle Musa (a.s.) Cenab-ı Allah'a tazarru' ve niyazda bulundu ve Cenab-ı Allah'da onun Du'âsını kabul eyledi.

"رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ: *Rabb'im, beni şu zalim kavimden kurtar."*[6]

Bu Du'â zalimlerden kurtulmak içindir. Onların şerrinden uzaklaşmak için okunacaktır. Zira Cenab-ı Allah bu düsturu kendisi Kur'ân'da bize öğretmiştir. Zalimin zulmü dünyada çok devam etmez. Er geç cezasını çekecektir. Zalime yardım eden de aynen onun gibi ceza çekecektir. "Mazlumun ahı, indirir tahtından şahı" denilmiştir.

"رَبِّ انْصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ: *Rabb'im, şu bozguncu kavme*

---

4. Neml, 27/19.

5. Kasas, 28/16.

6. Kasas, 28/21.

karşı bana yardım eyle."[1]

Lût (a.s.) kavmini ıslah edemeyince ve onların ıslah olmayacaklarını anlayınca, Cenab-ı Allah'a işte böyle Du'â ederek onların üzerine galip gelmesi için Allah'tan yardım istemiş ve onların layık oldukları cezaya çarpılmaları için Du'â ve niyazda bulunmuştur. Yüce Allah da Lût (a.s.)'ın Du'âsını kabul ederek, o sapık kavmin cezasını vermiştir.

İnsan, bu Du'â ile bozgunculara karşı yardım ister. Çünkü bozguncular dünya durdukça duracak, fesatlık yaparak, müslümanları birbirine çatıştıracaktır. Allah fesat çıkaranları sevmez. İnanan kişi fesatlık yapmaz, yapanları da sevmez. İşte bu Du'â böyle süflî adamların bozgunculuklarından Hakka sığınmak içindir.

"رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ: *Rabb'im, bana salihlerden olacak (bir çocuk) lutfeyle!."*[2]

İbrahim (a.s.) bu ayet-i kerime ile, Cenab-ı Allah'tan salihlerden olmak üzere bir erkek evladı istedi. Yüce Allah'ta Du'âsını kabul ederek İsmail (a.s.)'ı kendisine ihsan buyurdu.

"رَبِّ اغْفِرْلِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لاَ يَنْبَغِي لاَحَدٍ مِنْ بَعْدِي اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ": *Rabb'im beni affet, bana benden sonra hiç kimseye nasib olmayan bir mülk ver. Çünkü sensin o çok lutfeden sen!."*[3]

Bu Du'â da Süleyman (a.s.)'ın Du'âsıdır. Razî, tefsirinde bu ayete şöyle mana vermiştir: "Yani bana öyle şanlı bir mülk ver ki, ben ona kavuşup öldükten sonra 'dünya

---

1. Ankebut, 29/30.
2. Sâffât, 37/100.
3. Sad, 38/35.

mülkünün vefası olsaydı Süleyman'a olurdu' denilsin de kimsenin dünya saltanatına hırs ve rağbeti kalmasın[4].

" رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا وَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ * رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ : *Rabb'imiz, sen, rahmet ve bilgi bakımından her şeyi kapladın. Tevbe edip senin yoluna uyanları bağışla, onları cehennem azabından koru!. Rabbimiz! Onları da, onların atalarından zevcelerinden, nesillerinden iyi olanları da kendilerine va'dettiğin Adn cennetlerine koy. şüphesiz aziz ve hakim olan sensin!."*[5]

Bu Du'â melekler tarafından mü'minler için yapılan Du'âdır. Çünkü melekler, iman sahiplerinin cehennemden kurtulmaları için Du'â ettikleri gibi cennete girmeleri için de Du'â eylemişlerdir. İmanlının çoluk çocuklarının da cennete girmesini istemişlerdir. Cennet rahat yeri olduğu için, insan rahat edince isterki çocukları da rahat etsin. Meleklerin istedikleri cennet, hem analara hem babalara ve hem de onların evlatlarınadır. Bizler ne mutlu insanlarız ki hakkımızda melekler dahi Du'âcıdır. Fakat bunların imanlı kullara Du'â edecekleri yukarıdaki ayet-i kerimeden anlaşılmaktadır. Yoksa boşu boşuna Du'âya layık olmak mümkün değildir. Herşey çalışmaya ve gayrete bağlıdır.

" رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ إِنَّا مُؤْمِنُونَ: *Rabb'imiz, bizden azabı kaldır, biz artık inanıyoruz."*[6]

Kıyametin dehşeti görülünce, kullar yukarıdaki Du'âyı yapacaklar ve *"Ya Rabb bizden bu azabı kaldır"* diye

---

[4]. er-Razî, a.g.e., XXVI,210.

[5]. Mü'min, 40/7,8.

[6]. Duhan, 44/12.

sızlanacaklardır. Görecekleri şiddetli dumandan korkacaklar ve ondan kurtulmak için çare arayacaklardır. Halbuki Peygamberimizi duymuşlar, Kur'an'ın sesini duymuşlar, fakat kendilerine gelmemişlerdir. Belayı görünce toparlanmışlar, fakat iş işten geçmiştir.

"رَبِّ اَوْزِعْنِي اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَيهُ وَاَصْلِحْ لِي فِي ذُرِّيَّتِي اِنِّي تُبْتُ اِلَيْكَ وَاِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ : *Ya Rabb'i, beni, bana ve anama, babama verdiğin nimete şükretmeğe, razı olacağın yararlı işler yapmağa sevk eyle. Benim için zürriyetim içinde de salahı devam ettir (benden gelecek olanları da iyi insanlar yap). Ben sana yöneldim ve ben sana teslim olanlardanım."*[1]

Salih kişiler, büyüyüp erginlik çağına gelince, hele kırk yaşına basınca Allah'a ibadet ve ana babasına hizmet etmek ve Allah'ın rızasına uygun işler yapmak için kendisine yardım etmesini, kendi çocuklarını da iyi insanlar yapmasını Allah'tan niyaz eder. Allah öyle insanların yaptıkları işlerin en güzelini kabul eder. Yani yaptıkları iyi işleri en güzel, en mükemmel şekilde yapmışlar gibi kabul eder ve onların kötülüklerinden geçer. Onları cennetlikler arasına katıp, söz verdiği cennetlere sokar[2].

İşte bizler de bu ayetlerden ibret alıp, bu şekilde Rabbimize Du'â ve niyazda bulunmalıyız.

"رَبَّنَا غْفِرْ لَنَا وَلاِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْاِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلاًّ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا اِنَّكَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ: *Rabb'imiz, bizi ve bizden önce inanmış olan kardeşlerimizi bağışla, kalplerimizde inananlara karşı bir kin bırakma! Rabb'imiz, sen çok şefkatli çok mer-*

---

[1]. Ahkaf, 46/15.

[2]. Ateş, a.g.e., VIII,373.

hametlisin!."[3]

Bu şekilde Du'â edip, Cenab-ı Allah'tan mağfiret talebinde bulunanlar, muhacir ve ensardan sonra gelen müslümanlardır ki, onlara tabiûn denmiştir. İşte o müslümanlar, kendileri için ve kendilerinden önce geçmiş olan müslümanlar için Yüce Allah'tan mağfiret talep etmişlerdir.

İşte bizler de bu Du'âları kendimize örnek edinerek bütün iman ehlini kaplıyacak Du'â ve niyazda bulunmalıyız.

"رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَاِلَيْكَ اَنَبْنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيرُ * رَبَّنَا لاَ تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ
كَفَرُوا وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ: *Rabb'imiz, sana dayandık, sana yöneldik. Dönüşümüz sanadır. Rabb'imiz bizi inkar edenler için bir fitne kılma, bizi bağışla!. Ey Rabbimiz, yegane galib ve hikmet sahibi ancak sensin sen!."*[4]

Bu Du'â, İbrahim (a.s.) ve kendine tâbi olan kavim tarafından; kafirlerin kendileri üzerine galip gelerek azaba düçar olmamaları için edilmiştir.

"رَبَّنَا اَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَا اِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ: *Rabb'imiz, nurumuzu tamamla, bizi bağışla doğrusu, senin her şeye gücün yeter!."*[5]

Bu Du'â iman ehlinin Du'âsıdır. Nura gark oldukları günde bu Du'âyı yapacaklar, memnuniyetlerini açıklayacaklar ve son derece sevineceklerdir. Dünyada kazandıkları amel ışıkları onların önlerinden, arkalarından, sağ ve sol taraflarından görünecektir. Münafıkların ışıkları ise sönecek, onların ışıklarından faydalanmak isteyeceklerdir. Fakat aralarında perde gerilecek, zifiri karanlığın

---

[3]. Haşr, 59/10.

[4]. Mümtehine, 60/4,5.

[5]. Tahrim, 66/8.

içinde kalacaklardır.

"رَبِّ لاَ تَذَرْ عَلَى الْاَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا * اِنَّكَ اِنْ تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلاَ يَلِدُوا اِلاَّ فَاجِرًا كَفَّارًا * رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِيَ مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلاَ تَزِدِ الظَّالِمِينَ اِلاَّ تَبَارًا : *Rabb'im, yeryüzünde kafirlerden tek kişi bırakma. Çünkü sen onları bırakırsan, kullarını şaşırtırlar ve sadece ahlaksız, nankör (insanlar) doğururlar. Rabb'im beni, babamı-anamı, inanarak evime gireni, inanan erkek ve kadınları bağışla; zalimlerin de sadece helakını artır (onların köklerini kurut).*"[1]

Nuh (a.s.) yıllarca hak dine davet ettiği kavmini bir türlü ıslah edemeyince ve onların hak dini kabul etm-eyeceklerini anlayınca, kâfirlere beddu'â etmiştir. Ve kendisi anne, babası ve diğer bütün mü'minlerin iyilikleri için böyle Du'â etmiştir.

---

[1]. Nuh, 71/26-28.

SONUÇ

Sözlükte, "birini çağırmak, yalvarıp yakarmak, birini bir şeye sevk ve teşvik etmek, davet etmek, birini bir isimle isimlendirmek, ölüye ağlamak" gibi anlamlara gelen Du'â, küçüğün büyükten, acizin güçlüden ihtiyaç ve arzusunu ciddi olarak istemesi demektir.

Du'ânın ana hedefi insanın Allah'a halini arzetmesi ve O'na niyazda bulunması olduğuna göre, Du'â, kul ile Allah arasında bir diyalog anlamını taşır. Bunun gerçekleşmesi için önce Allah insanı kendi varlığından haberdar etmiş insan da varlığını benimsediği bu Yüce Kudret karşısında duyduğu saygı ve ümit hisleri sebe- böyle kendisinden daha üstün olanla irtibat ihtiyacını duymuştur. İşte Du'â, böyle bir irtibat neticesinde insanın bir taraftan kendi ihtiyaç ve eksikliklerini telâfisi, diğer taraftan da daha mükemmele ulaşmasını hedefleyen bir diyalog vasıtasıdır. İnsan tarihin hiçbir döneminde Du'âdan uzak kalmamıştır.

Dikkatle düşünülürse din duygusunun ifade vasıtasının Du'â olduğu görülür. Dinî hayatın alameti Du'âdır. Dindar olmak Du'âkâr olmak demektir.

Du'â, ibadetle iç içe sıkı bir ilişki halinde bulunur. İbadeti Du'âdan, Du'âyı ibadetten kesin çizgilerle ayırmak oldukça zordur.

Her şeyde bir adab, bir nizam olduğu gibi, Du'ânın da kendisine has bir takım âdâbı, kabulüne ait şartları vardır. Du'ânın kabulünde en önemli amil, kalbin samimiyetle Allah'a bağlanarak dilekte bulunmasıdır.

Yüce Allah'a Du'â ve niyazda bulunan insan Du'âsı hemen kabul edilmedi diye Du'âyı terketmemeli, ısrarla

Du'âya devam etmelidir. Du'âyı sadece darlık ve sıkıntı anlarında değil de genişlik zamanımızda da yapmalıyız.

Du'â, insanın hem ruh, hem de bedeni için tedavi edici bir etkiye sahiptir.

Kur'an-ı Kerim'de Du'â, çeşitli türevleriyle yaklaşık 200 yerde geçmektedir. Dolayısıyla çok fazla kullanılan kavramlardan biridir.

Du'â kavramı Kur'an-ı Kerim'de Allah'a yalvarmak, istek ve ihtiyaçlarını arzederek O'nun lütfunu dileme, çağırma, seslenme, davet etme, ibadet etme ve yardıma çağırma anlamlarında kullanılmıştır.

Kur'an-ı Kerim'de 100'den fazla ayette peygamberlerin, diğer salih insanların veya toplulukların Du'âlarından söz edilmektedir. Bazı sure ve ayetler örnek Du'â metinleri mahiyetindedir. Hz. Peygamber Efendimiz Du'â ederken çoğunlukla bu Du'â ayetlerini okurdu ve ashabına bu şekilde Du'â etmelerini tavsiye ederdi. Bizler de bu Du'â ayetlerinden örnek alarak bol bol Yüce Mevla'ya Du'â ve niyazda bulunmalıyız.

BİBLİYOGRAFYA

AHMED İBN HANBEL, Ahmed b. Muhammed b. Hanbel, (ö.241/855),

______, el-Müsned, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1988.

EL-ALUSİ, Ebu'l-Fadl Şihabü'd-Dîn es-Seyyid Mahmud, (ö.1270/1854),

______, Rûhu'l-Meanî fi Tefsîri'l-Kur'ani'l-Azîm ve's-Sebi'l-Mesanî,Daru İhyai't-Türasi'l Arabî, Beyrut, trs.

ATEŞ, Süleyman,

______, Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1993.

______, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1988.

BUHARİ, Ebû Abdillah Muhammed b. İsmail, (ö.256/870),

______, el-Cami'u's-Sahih, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.

CARREL, Alexis,

______, Vasiyetname, (Terc: M.Rahmi Balaban), İstanbul, trs.

______, Du'â, Çev: M.Alper Yücetürk İstanbul, 1977.

CERRAHOGLU, Ismail,

______, Kur'an-ı Kerim'den Öğütler, D.İ.B.Yayınları, Ankara, 1991.

CEVAD, Ali,

______, Tarihu'l-Arab Kable'l-İslâm, Matba'atu'l-Mecma'i'l-İlmî, Bağdad, 1956.

EL-CEVHERİ, İsmail b.Hammad, (ö.393/1002),

______, es-Sıhah Tacu'l-Luga ve Sıhahu'l-Arabiyye, Daru'l-İlm, Beyrut 1979.

CİLACI, Osman,

______, Psiko-Sosyal Açıdan İlahî Dinlerde Du'âlar, Arı Basımevi, Konya, 1982.

______, "Du'â Mad.", İslâm Ansiklopedisi, T.D.V.Y. İstanbul, 1994.

DOUGLAS, V. Steere,

______, Du'â ve İbadet, İstanbul, 1941.

EBU DAVUD, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistanî, (ö.h.275),

______, Sünen-i Ebî Davud, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1981.

EBU HAYYAN, Ebû Abdillah Muhammed İbn Yûsuf İbn Ali Yûsuf İbn Hayyan (ö.745/1344),

______, et-Tefsîru'l-Kebîr, (el-Bahru'l-Muhıt), Mektebetü ve Matabiı'n-Nasri'l-Hadis, Riyad, trs.

ELMALILI, Muhammed Hamdi Yazır, (ö.1361/1942),

______, Hak Dini Kur'an Dili, Eser Neşriyat, trs.

EL-FIRUZABADI, Mecdü'd-Din Muhammed b.Yakub, (ö.817/1414),

______, el-Kamusu'l-Muhıt, Müessesetü'r-Risale, Beyrût, 1987.

EL-GAZALİ, Ebû Hamid Muhammed b.Muhammed, (ö.505/1111),

______, İhyau Ulûmi'd-Dîn, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrût 1986.

HÖKELEKLİ, Hayati,

______, Din Psikolojisi, T.D.V.Y, Ankara, 1993.

İBN FARİS, Ebu'l-Hüseyin Ahmed, (ö.395/1004),

______, Mu'cemu Makayisi'l-Luga, Daru İhyai'l-Kütübi'l- Arabiyye, Kahire, 1266.

İBN KELBİ,

______, Kitabu'l-Esnam, thk: Ahmed Zeki Paşa, A.Ü.İ.F.Yayınları, Ankara, 1969.

İBN KESİR, İmadü'd-Din Ebu'l-Fida İsmail, (ö.774/1372),

______, Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim, Daru'l-Ma'rife, Beyrût, 1984.

______, Hadislerle Kuran-ı Kerim Tefsiri, Çev: Bekir Karlığa, Bedrettin Çetiner, Çağrı Yay., İstanbul, 1984.

İBN MACE, Ebû Abdillah Muhammed İbn Yezid el-Kazvînî, (ö.275/888),

______, Sünenu Ibn Mace, Çağrı Yay, Istanbul, trs.

İBN MANZUR, Ebu'l-Fadl Cemaluddin Muhammed İbn Mükerrem, (ö.711/1311),

______, Lisanu'l-Arabi'l-Muhît, Daru Lisani'l-Arab, Beyrut, trs.

İKBAL, Muhammed,

______, İslâm'da Dinî Tefekkürün Yeniden Teşekkülü (Çev: Sofi Huri), Çeltüt Matbası, İstanbul, 1964.

İZUTSU, Toshihiko,

______, God and Man in the Koran, Tokyo, 1964,

______, Kur'an'da Allah ve İnsan, Çev: Süleyman Ateş, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, trs.

JEFFERY, Arthur,

______, The Foreign Vocabulary of the Qur'an, Cairo, 1937.

EL-KURTUBİ, Ebû Abdillah Muhammed b. Ahmed, (ö.671/1272),

______, el-Cami' li Ahkami'l-Kur'an, Daru İhya-i't-Türasi'l-Arabî, Beyrut, 1985.

EL-KUŞEYRİ, Ebu'l-Kasım Abdülkerim İbn Hevazin, (ö.465/1077)

______, Letaifu'l-İşarat, Thk: İbrahim Beyûnî, Merkezu Tahkıki't-Türas, Kahire, 1971.

KUTUB, Seyyid, (ö.1386/1966),

______, Fî Zılali'l-Kur'an, Daru'l-Arabiyye, Beyrût,

1968.

_____, Fî Zılali'l-Kur'an, Trc: İ. Hakkı Şengüler, M.Emin Saraç, Bekir Karlığa, Hikmet Yayınevi, İstanbul, 1976.

MAHMUD Tevfik,

_____, Dürretü'l-Vaizîn, Dersaadet, 1313.

MALİK İBN ENES,

_____, el-Muvatta, Çağrı Yay., İstanbul, 1981.

EL-MEVDUDİ, Ebu'l-A'la,

_____, Tefhîmu'l-Kur'an, (Trc: Heyet), İhsan Yayınları, İstanbul, 1987.

MUALLİM L.Lütfi,

_____, Din ve Du'â, Asri Din Fikirleri Serisi, İstanbul, 1933.

EL-MÜNZİRİ, Zekiyyüddin Abdülazim b. Abdilkavî,

_____, et-Terğib ve't-Terhîb, Beyrut, 1968.

MÜSLİM, Ebu'l-Hüseyin Müslim el-Haccac b.Müslim el-Kuşeyrî (ö.261/875),

_____, Sahihu Müslim, Thk: Muhammed Fuad Abdulbakî, Çağrı Yay., İstanbul, 1981.

NASIF, Mansûr Ali,

_____, et-Tac el-Cami' li'l-Usûl fi Ehadisi'r-Resûl, Daru İhyai't-Türasi'l-Arabî, Beyrût, trs.

EN-NESAİ, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb,

______, Sünenü'n-Nesai, Çağrı Yay, Istanbul, 1981.

EN-NESEFİ, Ebu'l-Berekat Abdullah İbn Ahmed İbn Mahmûd, (ö.710/1310),

______, Tefsiru'n-Nesefî (Medariku't-Tenzîl ve Hakaiku't-Te'vîl), Kahraman Yay., İstanbul, 1984.

EN-NEVEVİ, Muhyiddîn,

______, el-Ezkar, Mısır, 1952.

PEKER, Hüseyin,

______, Din Psikolojisi, Sönmez Matbaa ve Yayınevi, Samsun, 1993.

ER-RAĞIB EL-İSFEHANİ, Ebu'l-Kasım Hüseyin b. Muhammed (ö.502/1108),

______, el-Müfredat fî Garîbi'l-Kur'an, Matbaatü'l-Fenniyye, Mısır, 1970.

ER-RAZİ, Fahruddin Muhammed İbn ömer,(ö.606/ 1210),

______, et-Tefsîru'l-Kebîr (Mefatîhu'l-Gayb), Daru'l-Kütü-bi'l-İlmiyye, Tahran, Trs.

RIZA, Muhammed Reşid, (ö.1354/1935),

______, Tefsîru'l-Kur'ani'l-Hakîm (el-Menar), Daru'l-Ma'rife, Beyrut, trs.

SEGOND, J.,

______, La Priere, etude de Psychologie Religie use, 2.edt., Paris, 1925.

SOYSALDI, H.Mehmet,

______, Kur'an Semantiği Açısından Inançla Ilgili Temel Kavramlar, (Doktora Tezi) Samsun, 1994.

ES-SUYUTİ, Celaluddin Abdurrahman b.Ebî Bekr (ö.911/1505); el-Mahallî, Celaluddin Muhammed b. Ahmed,

______, Tefsîru'l-Celaleyn, Kahire, 1966.

______, el-Camiu's-Sağör fî Ehadîsi'l-Beşîri'n-Nezîr, Beyrut, trs.

EŞ-ŞEVKANİ, Muhammed İbn Ali İbn Muhammed, (ö.1250/1834),

______, Fethu'l-Kadîr, Kahire, 1964.

ET-TABERİ, Ebû Cafer Muhammed b.Cerir, (ö.310/922),

______, Camiu'l-Beyan an Te'vîli'l-Kur'an, Mısır, 1954.

TAHİRU'L-MEVLEVİ,

______, Müslümanlıkta İbadet Tarihi, Abdullah, Işıklar Kitabevi, İstanbul, 1963.

TOPÇU, Nurettin,

______, Din Psikolojisi Notları, İstanbul, 1958.

ET-TİRMİZİ, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre, (ö.279/892),

______, Sünenü't-Tirmizî, Çağrı Yay, İstanbul, 1981.

VECDİ, Muhammed Ferid,

______, el-Mushafu'l-Müfesser, Kahire, 1977.

VEHBI, Mehmet, (ö.1368/1949),

______, Büyük Kur'an Tefsiri (Hülasatü'l-Beyan), Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1969.

YILDIRIM, Celal,

______, İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri, Anadolu Yay., İstanbul, 1991.

EZ-ZEBİDİ, Muhibbü'd-dîn Ebî Fayz Seyyid Muhammed Murtaza el-Hüseynî el-Vasıtî, (ö.1205/1791).

______, Tacu'l-Arûs min Cevahiri'l-Kamus, Daru'l-Fikr, Beyrut, trs.

EZ-ZEMAHŞERİ, Ebu'l-Kasım Carullah Mahmud b. Ömer, (ö.538/ 1143),

______, el-Keşşaf an Hakaikı't-Tenzîl, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, trs.

______, Esasu'l-Belağa, Daru Sadır, Beyrut, 1979.

Du'â, bir ibadettir, Du'â kulluğun özüdür, Du'â Rabb'e dönüş ve yönelişin adıdır. Kulluktan bahsedilen bir yerde, Du'âdan bahsetmemek mümkün değildir. Zaten, Allah (c)'da "Du'ânız olmazsa ne ehemmiyetiniz var!" (Furkân, 25/77) buyurmuyor mu? ve "Du'â edin kabul edeyim" (Mü'min, 40/60) diyen de bizzat kendisi değil mi?

Du'â, Allah (c)'la kul arasında kuvvetli bir bağdır. Başka bir ifade ile, kulun düşüncesinin Rabb'e takdim edilme şeklidir Du'â. Kul erişemiyeceği ve iktidarıyla elde edemiyeceği herşeyini, mutlak iktidar sahibi olan Kadir-i Mutlak'tan ister; işte bu isteğin adıdır Du'â. O, helezonlar halinde kuldan Rabb'e yükselen tatlı bir nağmedir tâ Arş'a kadar...